

Globālā pilsoniskā izglītība (GPI) nezināmai nākotnei

Pagātnes un šodienas
eksperimentu un
debašu kartes

Rene Suša ziņojums
Bridge 47 projektam

Bridge 47 tika izveidots ar mērķi satuvināt cilvēkus, lai dalītos un mācītos viens no otra. Mēs mobilizējam pilsonisko sabiedrību visā pasaulē, lai tā sniegtu savu piensumu globālajam taisnīgumam un nabadzības izskaušanai ar globālās pilsoniskās izglītības palīdzību.

Mēs ticam, ka ikviens var mainīt pasauli. Ar globālās pilsoniskās izglītības palīdzību mēs varam iemācīties darīt lietas labāk, dzīvojot saskaņā ar vērtībām, kuras rada pārmaiņas. Globālā pilsoniskā izglītība rosina mūs pārdomāt savus pieņēmumus, pieņemt informētus lēmumus un pieprasīt politiku, kas rada taisnīgāku un līdzvērtīgāku pasauli.

Globālā pilsoniskā izglītība (GPI) nezināmai nākotnei:
Pagātnes un šodienas eksperimentu un debašu kartes

© Bridge 47, 2019
Autors: Rene Suša

Saturs

levads	4
1. Apskats – dažādas GPI izpratnes	5
1.1. Galvenās GPI debates īsumā	5
1.2. No vispārējās uz kritisko GPI un tālākais	9
2. Partnerību veidošana GPI sektorā un ārpus tā	12
2.1. “Kodols pie Kodola” un “Mala pie Malas” pieejas partnerību veidošana	12
2.2. Kāda varētu izskatīties GPI informēta “Mala pie Malas” pieeja partnerību veidošanā?	13
3. GPI informētu partnerību, kustību un citu projektu gadījumu izpētes kartogrāfija	16
4. Ārējie tulkojumi – kā runāt par GPI ar citām auditorijām	21
4.1. Stāstījums valdībām un politikas veidotājiem	21
4.2. Stāstījums partnerībām (institūcijām): pilsoniskās sabiedrības organizācijas, uzņēmumi, valdības institūcijas (policija, militārā pārvalde)	22
4.3. Stāstījums par pilsoņu (individu) iesaisti: jaunieši, profesionāļi, seniori, imigranti, minoritātes, aktīvisti	23
Svarīgais pielikums: GPI, kas rodas no augstas un zemas intensitātes cīņām	26
Atsauces	28

Šis ziņojums tika sagatavots, atsaucoties uz Bridge 47 projekta uzaicinājumu pētījumiem par globālo pilsonisko izglītību (GPI) saskaņā ar trīs iepriekš definētiem pētījuma jautājumiem: 1) Kāds ir labums sabiedrībai no GPI? 2) Kāda ir GPI ietekme uz mūsu sabiedrību? 3) Kāpēc mēs uzskatām, ka GPI ir atbilde uz globāliem izaicinājumiem? Šajā pētījumā kā galvenā metodoloģiskā pieeja tiek izmantota sociālā kartogrāfija, lai atbildētu uz šiem jautājumiem. Sociālā kartogrāfija atspoguļo dažādas debates un pieejas (diskursus) noteiktās jomās, lai piedāvātu sarežģītāku analīzi, kas aplūko vairākas perspektīvas vai izpratni par galvenajiem jautājumiem un jēdzieniem.

Šī ziņojuma sākumā tiek atspoguļotas galvenās debates GPI jomā pēdējo desmit gadu laikā, ieskicējot dažādas GPI izpratnes, izmantojot piemērus gan no politikas ietvariem (Māstrihtas deklarācija, UNESCO, OECD), gan arī no akadēmiskiem pētījumiem par GPI. Atzīstot šīs atšķirīgās izpratnes, ziņojuma turpinājumā ieskicēts iespējamo (jauno) partnerību ietvars GPI jomā un ārpus tās, kuras cenšas integrēt atšķirīgo pieeju dažādās priekšrocības bez nepieciešamības nonākt pie vispārējas vienprātības (vai vienojošā kopsaucēja) kā sadarbības pamata. Trešajā daļā ziņojums ievada dažādu GPI kartēšanā, kā arī iepazīstina ar GPI saistītiem projektiem, partnerībām un iniciatīvām, kuras analizētas šajā pētījumā un kuras ir iekļautas Bridge 47 tiešsaistes bibliotēkā. Šajā sadaļā

ir sniegti galvenie salīdzinošā pētījuma konstatējumi. Ikvienam, kurš interesējas par šo projektu padziļinātu izpēti, tiek aicināts apmeklēt arī tiešsaistes bibliotēku, jo šī ziņojuma apjoms ir ierobežots attiecībā uz visu projektu padziļinātu izklāstu. Balstoties uz secinājumiem no pirmajām trim daļām, ceturtā, kas ir pēdējā sadaļa, piedāvā trīs dažādu stāstījumu piemērus par GPI trim dažādām mērķa grupām (politikas veidotājiem, potenciālajiem jaunajiem partneriem, ieinteresētajām personām), kuras cenšas sniegt argumentus par GPI dažādos veidos, kas nenoliedz mūsu priekšā esošo globālo izaicinājumu sarežģītību un kas mēģina arī radīt vietu kritiskākai (nevis vispārīgai) GPI pieejai.

Lai gan šo ziņojumu var lasīt secīgi no sākuma līdz beigām, katra nodaļa ir arī vairāk vai mazāk patstāvīga vienība, kura var tikt izmantota atsevišķi un ir noderīga tiem, kuri strādā ar noteiktiem jautājumiem (partnerībām, aizstāvību, inovācijām). Cerams, ka šis ziņojums palīdzēs rosināt turpmākas debates GPI Bridge 47 projektā, īpaši ņemot vērā, ka šis ziņojums tika uzrakstīts tieši laikā, kad jaunākais Starpvaldību klimata pārmaiņu paneļa (*The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)*) ziņojums pasaulei nosūtīja asu brīdinājumu, ka mūsu pašreizējā pieeja pārmaiņām un nevēlēšanās dziļi pārveidot mūsu sabiedrību nolaupa mums un jo īpaši paaudzēm, kas vēl tikai nāks, dzīvotspējīgu nākotni.

1. Iekšējie atspulgi – dažādas GPI izpratnes

Šī nodaļa piedāvā jaunāko un ilgu laiku esošo debašu pārskatu un apkopojumu plašajā Globālās pilsoniskās izglītības (GPI) jomā. Iesākumā tiks pievērsta uzmanība GPI terminoloģijai, atgādinot biežāk sastopamās galvenās konceptuālās atšķirības un politikas ietvarus. Turpinājumā tiks parādītas konceptuālās atšķirības starp vieglu un kritisku pieeju GPI (*Andreotti 2006*). Noslēguma daļā tiks parādītas nianse, ieviešot *Andreotti et al.'s (2015)* kartogrāfijas piedāvātās vieglās, radikālās un pārreformu pieejas.

1.1. Galvenās GPI debates īsumā

Globālo pilsonisko izglītību, globālo izglītību un globālo mācīšanos var uzskatīt par lielā mērā sinonīmiem jēdzieniem ar pārklājošos saturu un izklāsta metodēm. Kopumā tiek uzskatīts, ka šie trīs visaptverošie jēdzieni, ko šajā ziņojumā kopā dēvē par GPI, ietver plašu skaitu arī citu „saistīto” izglītību, piemēram, cilvēktiesību izglītību, miera izglītību, starpkultūru vai multikulturālo izglītību, antirasisma izglītību, vides izglītību, attīstības izglītību, ilgtspējīgās attīstības izglītību un citas. Šajā kontekstā nedaudz specifiska ir tā saucamā globālo kompetenču izglītība (GKI), kas atšķirībā no iepriekš minētajām izglītībām galvenokārt nav pamatos vai tieši orientēta uz tiesiskumu vai uz vērtībām balstītu jautājumu risināšanu. Tās galvenā uzmanība ir vērsta uz to, lai apmācāmos apgādātu ar prasmēm un kompetencēm, kas vajadzīgas sociālajai mobilitātei globalizētās ekonomikas kontekstā, kurā var ietilpt arī citas iepriekš minētās izglītības, ja vien tās var palīdzēt izglītojamajiem virzīties globālajā darba tirgū. Pirmā GPI grupa un tai atbilstošās „papildinošās izglītības” galvenokārt radās NVO, izglītības pētnieku, starptautisko organizāciju (piemēram, UNESCO un Eiropas Padomes Ziemeļu-Dienvidu centra) darba rezultātā, kas bija veltīts jaunatnes darbiniekiem, skolotājiem un aktīvistiem, kuri vēlas pievērsties dažādiem sociāliem, vides, politiskiem un citiem globāliem

jautājumiem. Otrā globālās kompetenču izglītības (GKI) grupa radās no globalizētās ekonomikas vajadzības pēc augsti kvalificēta un mobila darbaspēka, kurš spēj strādāt kulturāli dažādās grupās un vidē. GKI, kuru galvenokārt atbalsta privāts (bet arī publisks) finansējums un kuru virza uz ekonomiku orientētas starptautiskas organizācijas, piemēram, OECD (2018) vai Āzijas Sabiedrība (*Mansila and Jackson 2011*), ne vienmēr tieši uzrāda GPI mērķu nolietumu, bet tā noteikti atšķiras no GPI ar dienaskārtību, ko var uzskatīt par ļoti problemātisku. Problemātiskie aspekti ir īpaši saistīti ar to, cik lielā mērā GKI saistās (vai nesaistās) ar kritiku negatīvajai ietekmei, kura piemīt bezgalīgai uz izaugsmi balstītai patērētāju ekonomikai (globalizētajam finanšu kapitālismam).

Par precīzu GPI nozīmi un mērķi ir diskutēts gadu desmitiem garās debatēs (*Hicks 2003; Peters et al. 2008*), kas lielākoties bija vērstas uz diviem galvenajiem virzieniem. Pirmais virziens bija fokusēts uz vispārēji pieņemamu GPI definīciju izstrādi nacionālā, reģionālā un globālā kontekstā. Debatēs, kuras norisinājās valstu mērogā – galvenokārt ES dalībvalstīs – attiecīgās GPI ieinteresētās puses katrā valstī strādāja kopā (vai dažreiz atsevišķi), lai izstrādātu GPI nacionālās valstu definīcijas, kuras tika/tiek uzskatītas par vadošajām definīcijām formālajā izglītības sistēmā, bet daudzos gadījumos arī neformālajā sektorā. Bieži vien šādas iniciatīvas radās ne tikai no nevalstisko organizāciju vai nacionālo nevalstisko organizāciju platformu puses vai no valdības aģentūru un organizāciju puses, kurām uzdots izveidot nacionālās mācību programmas, bet arī no citām neizglītojošām struktūrām, piemēram, ārlietu ministrijām vai starptautiskām attīstības aģentūrām. Šīs iniciatīvas bija daļa no sarežģītākiem procesiem (daudzi no kuriem joprojām turpinās), kuriem vajadzēja novest pie valsts stratēģiju izstrādes GPI jomā. Dažās valstīs šie procesi tika pabeigti, citās vietās tie apstājās vai joprojām turpinās (*Forghani-Arani et al. 2013; Hartmeyer and Wegimont 2016; GENE 2017*). Reģionālā un globālā līmenī šīs debates galvenokārt notika starptautisko organizāciju ietvaros, izmantojot virkni konferenču, citu pasākumu un konsultāciju procesu,

kuros piedalījās dažādas ieinteresētās puses no formālās un neformālās izglītības jomām. Plašākā Eiropas kontekstā vissvarīgākais (vai visredzamākais un ilgstošākais) politikas darbs tika veikts ar daudzu reģionālu un Eiropas kongresu un konferenču sēriju starpniecību, ko sponzorēja Eiropas Padomes Ziemeļu–Dienvīdus centrs. Pirmais Eiropas mēroga Globālās izglītības kongress 2002. gadā sagatavoja tā saucamo Māstrihtas Globālās izglītības deklarāciju, kuru joprojām var uzskatīt par galveno atsauci, īpaši tiem, kuri strādā ar GPI plašākā Eiropas kontekstā. Tas (Eiropas mēroga globālais izglītības kongress 2002) definē globālo izglītību šādi:

Izglītība, kas atver cilvēku acis un prātus pasaules realitātei un pamodina viņus radīt lielāka taisnīguma, līdztiesības un cilvēktiesību pasauli visiem.

Plašākā starptautiskā kontekstā visredzamākā organizācija, kas darbojas ar GPI jautājumiem un uz kuru bieži atsaucas, ir UNESCO. Atšķirībā no Māstrihtas deklarācijas, kurā runāts par globālo izglītību (GI), UNESCO lieto terminu globālā pilsoniskuma izglītība (*Global Citizenship Education*) un definē to šādi:

Globālā pilsoniskuma izglītības mērķis ir dot iespēju jebkura vecuma izglītojamajiem uzņemties aktīvu lomu gan vietējā, gan globālā mērogā, veidojot mierīgāku, iecietīgāku, iekļaujošāku un drošāku sabiedrību.

Šis divas definīcijas tika izveidotas gandrīz ar 15 gadu intervālu, un, lai gan UNESCO versija ir jaunākā, starp tām ir svarīgas un smalkas atšķirības, kas rada zināmas bažas par šajā laikā panākto progresu – it īpaši, raugoties no kritiskas un informētas perspektīvas.

Pirmā un acīmredzamākā atšķirība ir tā, ka Māstrihtas deklarācija lieto terminu globālā izglītība, savukārt UNESCO definīcijā ir lietots termins globālā pilsoniskuma izglītība. Ideju ieviest pilsonības jēdzienu (netieši tiek uzskatīts, ka domāta aktīva pilsonība) globālajā izglītībā atzinīgi novērtēja tie, kuri uzskatīja, ka izglītības aktivists vai iesaistītais izglītībā ir sastāvdaļa, kuras trūkst globālās izglītības jēdzienā. Viens no plašāk izplatītajiem pieņēmumiem GPI jomā ir tāds, ka izglītības procesam vajadzētu novest līdz sava veida rīcībai (*Hicks 2003; Peters et al. 2008; UNESCO 2014*), kas varētu būt uzvedības paradumu (piemēram, patēriņa paradumu), personiskās nostājas

(piemēram, mazinot aizspriedumus) maiņa, iesaistīšanās dažādās tiešās darbības aktivitātēs (piemēram, pievienošanās kampaņām) vai pastiprināta dalība izveidotajos politiskajos procesos (piemēram, balsošana). Ideju atzinīgi novērtēja arī tie, kuri visus cilvēkus uzskata par globāliem pilsoņiem, ņemot vērā vispārāko vērtību – to, ka viņi ir dzimuši. Raugoties no šī viedokļa, faktiski nav pilsoņu, kas nav pasaules pilsoņi.

Tomēr globālās pilsonības (vai pilsonības kā tādas saistībā ar kosmopolītisma jēdzienu) jēdziens ir ticis pakļauts daudziem kritiskiem dažādu jomu zinātnieku apsvērumiem (postkoloniālā, dekoloniālā, kritiskā rases teorija un citas), kuri apšaubīja jēdziena „pilsonība” izmantošanas saprātīgumu, jo parasti tiek uzskatīts, ka jēdziens ir saistīts ar nacionālā valstī balstītas pilsonības ideju, kas piešķir privilēģijas un tiesības tikai dažiem, bet citiem tās nepiešķir (nepilsoņiem). Tālāk tas tika kritizēts, ieviešot ideju par globāli informētu vai globāli mobilu pilsoņu kategoriju/ kastu, kura tika uzskatīta par atšķirīgu no viņu mazāk globāli informētajiem un globāli nekustīgajiem līdziniekiem (*Andreotti 2011; Mannion et al. 2011; Pashby 2011*). Kā tādu šo jēdzienu daži uzskatīja (vai arī uzskata) par potenciāli elitāru, un „globālā pilsoņa” statusu rezervē tikai tiem, kuriem ir līdzekļi un resursi, lai šo statusu atļautos.

Otrā svarīgā atšķirība ir tā, ka Māstrihtas deklarācija runā par „cilvēku acu un prātu atvēršanu pasaules realitātei un viņu pamodināšanu”, savukārt, UNESCO runā par „visu vecumu izglītojamo pilnvarošanu aktīvām lomām”. Konceptuālās atšķirības starp izglītības procesiem, kuru mērķis ir „pamodināt cilvēkus” uz „pasaules realitāti”, un tiem, kuru mērķis ir „dot izglītojamiem iespēju uzņemties aktīvu lomu”, ir potenciāli ļoti nozīmīgas. Pirmo pieeju var uzskatīt par pieņēmumu, ka joprojām ir kaut kas dziļi jauns (un potenciāli satraucošs), kas izglītojamajiem jāpamostas (domājams, no miega) uz (daudzskaitlīgām/vairākkārtējām) pasaules realitātēm, par kurām viņi iepriekš nebija zinājuši. Nešķiet, ka otrā pieeja pieņem, ka joprojām ir kaut kas dziļi jauns un/vai traucējošs, kas jāapgūst. Izglītojamie nav jāpamostas (par pasaules realitāti), viņiem pirmām kārtām ir jābūt pilnvarotiem rīkoties. Viņiem vajag tāda veida zināšanas un prasmes, kas viņus mobilizēs rīcībai. Citiem vārdiem sakot, šajās divās atšķirīgajās koncepcijās nav ietvertas viena veida zināšanas.

Pirmā (Māstrihtas) konceptualizācija nozīmē vajadzību pēc zināšanām (vai kāda cita veida izglītības iekļaušanās), kas maina to, kā mēs uztveram pasauli vai kas maina to, kā mēs iedomājamies/saprotam pasauli. Akadēmiskajā literatūrā to sauc par nepieciešamību mainīt mūsu epis-

temoloģiju¹, to, kā mēs domājam/iedomājamies pasauli (piemēram). Otrā (UNESCO) koncepcija, šķiet, neliecina par (graužoša veida) zināšanām, kas mūs vispirms pamodinās (uz vairākām/dažādām realitātēm). Tā pieņem, ka mēs jau esam nomodā un ka vienīgās mums vajadzīgās zināšanas ir tādas zināšanas, kuras var (tūlīt) pārvērst darbībā. Zinātniskajā literatūrā to dēvē par nepieciešamību pēc atšķirīgām (vai labākām) metodoloģijām, izmaiņām tajā, kā mēs darām lietas. Acīmredzami, analīze, kurai jānotiek, lai pārmaiņas (pasaulē) notiktu, ir dziļāka tieši Māstrihtas dokumentā, kurā apgalvots, ka pirms mēs varam rīkoties, mums vispirms ir jāmaina veids (kāda mēs bijām socializējušies), lai redzētu pasauli. Mums jāiemācās to redzēt citādi. UNESCO dokuments (vismaz redzamā līmenī) neprasa mainīt to, kā mēs redzam pasauli. Tas nozīmē, ka mēs esam audzināti redzēt pasauli pareizi vai patiesi. Kā tāda šī GPI definīcija paver daudz mazāk vietas produktīvām šaubām un dziļākām pārvērtībām nekā pirmais dokuments.

Starp šīm divām koncepcijām ir smalkākas atšķirības, taču šajā ziņojumā tiks apskatītas tikai vēl divas. Pirmā ir saistīta ar realitātes daudzskaitļa/daudzkārtības jēdzienu Māstrihtas deklarācijā, kas normatīvā dokumentā ir ļoti ambiciozs jēdziens. Visticamāk, tā ir norāde uz post-strukturālistu izpratni par realitāti, kas vienmēr ir sociāli konstruēta un tādējādi nepieciešama daudzskaitlī. Šī izpratne paver telpu ļoti dažāda veida debatēm, it īpaši, lai apšaubītu atsevišķu progresā, attīstības un cilvēka evolūcijas stāstu, kas citādi tiek atkārtots daudzos ar GPI saistītajos dokumentos, koncepcijās un praksē (*Andreotti et al. 2018*). Lieki piebilst, ka šāda izpratne nav vērojama UNESCO dokumentā.

Otrā atšķirība ir skaidri izteikts politisks paziņojums, ka globālajai izglītībai būtu ‘jārūnā’ par pasauli, kurā ir „lielāks taisnīgums, vienlīdzība un cilvēktiesības visiem”. Skaidrība, pieprasot ne tikai vienlīdzību, bet galvenokārt arī taisnīgumu, ir tas, kas padara Māstrihtas deklarāciju par politiski daudz drosmīgāku un prasīgāku nekā UNESCO dokuments. Aicinājums pēc taisnīguma nozīmē izpratni par to, ka pasaulē valda netaisnība, un netaisnība, savukārt, nozīmē nepieciešamību veikt labojumus

vai restitūciju. Tas nozīmē atbildību no tiem, kuri dara netaisnību. Vienlīdzība ir politiski daudz maigāka koncepcija, kas obligāti nenozīmē arī atjaunojošus pasākumus, un tā arī automātiski nemudina uz pārdomām par iespējamu līdzdalību kaitējuma nodarīšanā personai. Vienlīdzību var uzskatīt par sasniedzamu tikai ar atbalsta līdzekļiem, savukārt, netaisnību nevar tik viegli novērst. Turklāt Māstrihtas deklarācijas pilns teksts ietver atzišānu, ka „visiem pilsoņiem nepieciešamas zināšanas un prasmes, lai saprastu, piedalītos un kritiski mijiedarbotos ar mūsu globālo sabiedrību.” Kritika kopā ar vienlīdzību un taisnīgumu veido ļoti svarīgu vārdu trijnieku, kuru nav UNESCO definīcijā. Tā vietā UNESCO ierosina veidot „mierīgu, tolerantu, iekļaujošu un drošu sabiedrību”. No kritiski informētas un it īpaši pēckoloniālas vai dekoloniālas perspektīvas tolerances, iekļaušanas un drošības jēdzienus

izvērtējušas dažādas kritiskās disciplīnas (*Ahmed 2012; Jefferess 2008; Žižek 2008*). Iecietība ir tikusi kritizēta, pamatojoties uz to, ka tā vienmēr nozīmē hierarhiskas attiecības starp tiem, kuri ir iecietīgi un tiem, pret kuriem jābūt iecietīgiem (vairākums iedzīvotāju). Līdzīgi problemātisks ir iekļaušanas jēdziens, kas atkal paredz, ka ir tādi, kuri (pilnīgi viennozīmīgi) iekļauj, un citi (kuriem vajadzētu būt pateicīgiem), kurus iekļauj. Iekļaušana arī rada sinhronu izpratni par to, kādai vajadzētu izskatīties ideālai sabiedrībai; tā neatver vietu pasaules uzskatu daudzveidībai un esamības veidiem līdzāspastāvēšanai starp līdzīgajiem. Varbūt visproblemātiskākā no visām ir ideja par drošām sabiedrībām. Atšķirībā no pasargātības vai labklājības, drošība ir īpaši politiski negatīvi uzlādēts jēdziens, kas saistīts gan ar uztveramu draudu esamību (iespējams, no vardarbīgiem citiem), gan ar nepieciešamību izveidot (represīvu) valsts drošības aparātu (*Buonfino 2004; Ibrahim 2005; Shirazi 2017*). Piemēri tam, kā pēdējos gados attīstās drošības diskurss, īpaši politiskās runās un plašsaziņas līdzekļu atspoguļojumā par dažādām bēgļu krīzēm, liek pacelt brīdinājuma karogu par ciešo saikni starp drošības pārspīlēšanu diskursā un negatīvo stereotipu un procesu nostiprināšanu marginalizēto grupu „citādībā”.

*Iespējams,
visproblemātiskākā
no visām ir ideja par
drošām sabiedrībām.*

1 Vairāk skatīt zemāk.

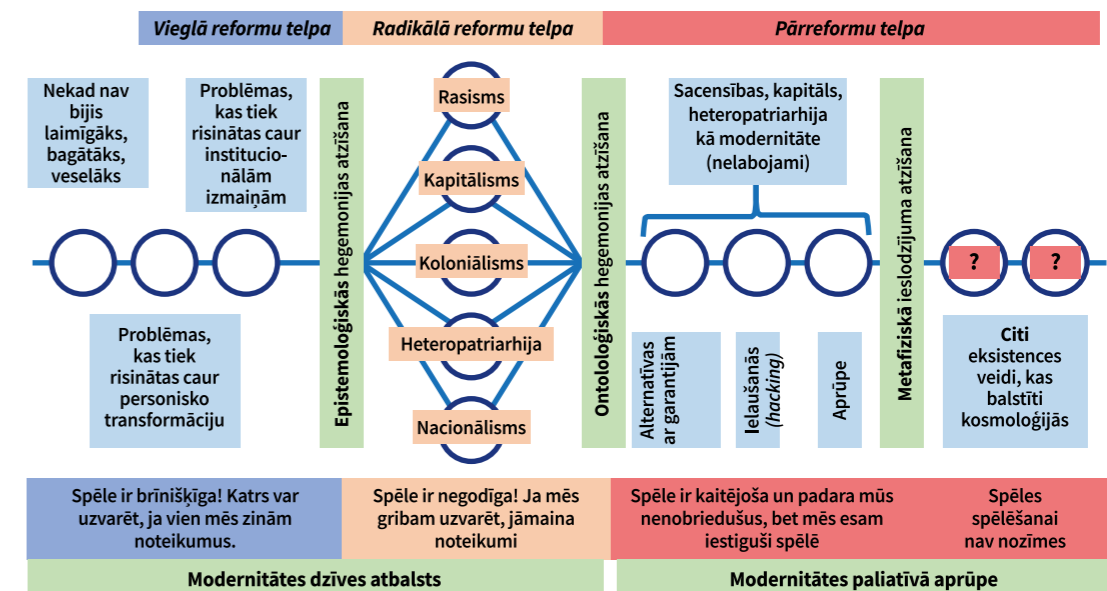
	VIEGLĀ (SOFT) GPI	KRITISKĀ GPI
Problēma	Nabadzība, bezpalīdzība	Nevienlīdzība, netaisnība
Problēmas raksturs	Trūkst „attīstības”, izglītības, resursu, prasmju, kultūras, tehnoloģiju, utt.	Sarežģītas struktūras, sistēmas, pieņēmumi, varas attiecības un attieksmes, kas rada un uztur ekspluatāciju un vājumu, un sliecas novērst atšķirības
Pamatojums priviļģiju pozīcijām (Ziemeļos un Dienvidos)	„Attīstība”, „vēsture”, izglītība, smagāks darbs, labāka organizācija, labāka resursu izmantošana, tehnoloģija	legūt labumu, kontrolēt netaisnīgas un vardarbīgas sistēmas un struktūras
Rūpju pamats	Kopīga cilvēce/būt labam/dalīties un rūpēties, atbildība par otru (vai mācīt otru)	Taisnīgums/līdzdalība kaitējumā, atbildība PRET otru (vai mācīties kopā ar otru) – atbildība
Darbības pamatojums	Humanitārs/morāls (balstās uz normatīvajiem principiem domām un rīcībai)	Politiski/ētiski (balstīti uz attiecību normatīvajiem principiem)
Izpratne par atkarību, saistību	Mēs visi esam vienādi savstarpēji saistīti, mēs visi vēlamies vienu un to pašu, mēs visi varam darīt to pašu	Asimetriska globalizācija, nevienlīdzīgas varas attiecības, Ziemeļu un Dienvidu elites uzspiež pašu pieņēmumus kā universālus
Ko nepieciešams mainīt	Struktūras, iestādes un indivīdi, kas ir attīstības šķērslis	Struktūras, (uzskatu) sistēmas, iestādes, pieņēmumi, kultūras, indivīdi, attiecības
Kādēļ	Lai visi sasniegtu attīstību, harmoniju, iecietību un vienlīdzību	Lai netaisnības tiktu risinātas, tiktu radīts vienlīdzīgāks pamats dialogam un cilvēkiem varētu būt lielāka autonomija, lai noteiktu savu attīstību
„Parastu personu” struktūras loma	Daži indivīdi ir daļa no problēmas, bet parasti cilvēki ir daļa no risinājuma, cik vien viņi var radīt ietekmi pārmaiņām	Mēs visi esam daļa no problēmas un daļa no risinājuma
Ko indivīdi var darīt	Atbalsta kampaņas, lai mainītu struktūras, ziedo laiku, zināšanas un resursus	Analizēt savu pozīciju/kontekstu un piedalīties mainīgās struktūrās, pieņēmumos, identitātēs, attieksmēs un varas attiecībās to kontekstā
Kā pārmaiņas notiek	No ārpusē uz iekšpusi (uzspiestas izmaiņas)	No iekšpuses uz ārū
Pārmaiņu pamatprincips	Universālisms (neapšaubāms redzējums par to, kā visiem vajadzētu dzīvot, tas, ko visiem vajadzētu vēlēties, vai kā būt)	Refleksivitāte, dialogs, iespējamiība un ētiska attieksme pret atšķirību (radikālā mainība)
Globālās pilsonības izglītības mērķis	Dodiet indivīdiem iespēju rīkoties (vai kļūt aktīviem pilsoņiem) atbilstoši tam, kas viņu izpratnē ir definēta kā laba dzīve vai ideāla pasaule	Dot indivīdiem iespēju kritiski pārdomāt viņu kultūras mantojumu, procesus un kontekstus, iztēloties dažādu nākotni un uzņemties atbildību par saviem lēmumiem un rīcību
Globālās pilsonības izglītības stratēģijas	Padziļināt izpratni par globāliem jautājumiem un veicināt kampaņas	Veicināt iesaistīšanos globālos jautājumos un perspektīvās, kā arī ētiskas attiecības ar atšķirībām, pievērsties varas attiecību sarežģītībai
Iespējamie ieguvumi no globālās pilsonības izglītības	Lielāka izpratne par dažām problēmām, atbalsts kampaņām – lielāka motivācija palīdzēt/darīt kaut ko, faktors – justies labi	Patstāvīga/kritiska domāšana un informētāka atbildīga un ētiska rīcība
Potenciālās problēmas	Sava pārnozīmīguma vai paštaisnības sajūta un/vai kultūras pārākums, koloniālo pieņēmumu, attiecību un priviļģiju nostiprināšana, daļēja atsavināšana, nekritiska rīcība	Vaina, iekšējs konflikts un paralīze, kritiska atslēgšanās, bezpalīdzības sajūta

1.tabula: Vieglā pret kritisko globālo pilsonisko izglītību (Andreotti 2006)

Protams, neviens dokuments nevar noteikt, kāda izskatīsies GPI prakse vai ar GPI saistīta, vai GPI informēta darbība, taču tādiem plaši pieņemtiem un bieži citētiem dokumentiem kā Māstrihtas deklarācijai un UNESCO ietvaram ir ietekme – nevis piespiežot (tie nav juridiski saistoši pienākumi), bet gan tādā nozīmē, ka tie ir nozīmīgi atskaites punkti, kas ietekmē GPI diskursu globālā līmenī. Kā tādi tie ietekmē diskusiju veidu, kuras var notikt īpaši saistībā ar GPI formālās izglītības sistēmā. Iepriekš apspriestie dokumenti parādījās dažādos laika periodos un dažādu varas politisko konfigurāciju kontekstā. Svarīgi ir tas, ka savā ziņā atšķirības starp dokumentiem parāda nepatīkamu tendenci, kurā nesenāks un globāli ietekmīgāks dokuments ir mazāk politiski ambiciozs un mazāk kritisks, tajā ir mazāk pārdomu un tas ievieš problemātiskāku terminoloģiju nekā dokuments, kas ir 15 gadus vecāks. Šis nav labas ziņas GPI jomai – vismaz ne politikas līmenī. Lai gan mēs varam svinēt panākumu, ka GPI ir iekļauts ilgspējīgās attīstības mērķos, mums vajadzētu būt ļoti uzmanīgiem attiecībā uz to, kāda ir izpratne par GPI.

1.2. No vispārējās uz kritisko GPI un tālākais

2006. gadā Vanessa Andreotti publicēja rakstu Vieglā pret Kritisko Globālo Pilsonības Izglītību (*Soft vs. Critical Global Citizenship Education*), iespējams, visvairāk citēto rakstu GPI jomā pēdējās divās desmitgadēs. Šajā rakstā viņa ierosināja nodalīt divas galvenās GPI novērojamo pieeju grupas – vieglo (*soft*) un kritisko. Lai gan tā būtu netaisnīga vienkāršošana pielīdzināt Māstrihtas definīcijas kritisko GPI vieglajai GPI UNESCO definīcijai, tās var uzskatīt par pieejamo pozīciju kritiski – vieglo spektru, ja ne gluži par katra tipa iemiesojumu. Tabula, kas atveidota no Andreotti raksta, izceļ galvenās konceptuālās atšķirības starp šiem diviem pieeju kopumiem un analizē dažas no tiem izrietošās ietekmes uz praksi un rīcību. Vieglā pret kritisko pieeju kartēšana var palīdzēt izcelt būtiskas atšķirības divās galvenajās grupās vai virzienos, tomēr šī tabula ne vienmēr atspoguļo visu pieejamo pozīciju un izpratnes dažādību un sarežģītību. Pavisam nesen Andreotti et al. (2015) ierosināja daudz niansētāku analīzi dažādām *loci of enunciation* (izteiksmes vietām), kas vēl vairāk sarežģī analīzi. Oriģināli publicētās sociālās kartogrāfijas vienkāršotā versija ir parādīta zemāk attēlā.

1. attēls: Vieglā reforma, radikālā reforma un pārreformu telpas (Andreotti et al., 2015)²

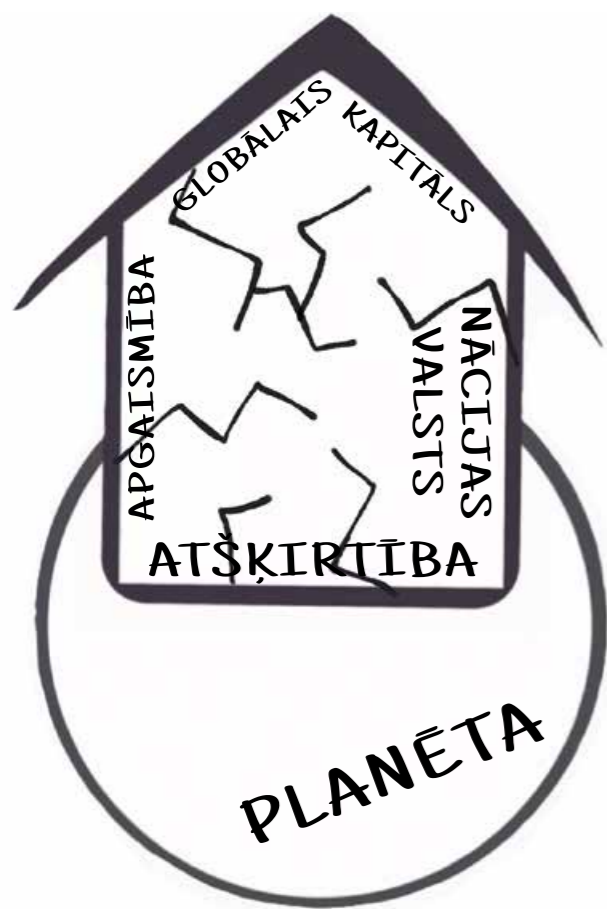
² Skaidrojums:

Epistemoloģiskās hegemonijas atzišana – dominējošā zināšanu veida esamības atzišana ((Rietumu) zināšanu idejas dekonstruēšana par universālu un universāli derīgu, kas pārsniedz atsevišķas patiesības un atsevišķus stāstus)

Ontoloģiskās hegemonijas atzišana – dominējošā zināšanas veida atzišana (dekonstruējot ideju, ka vienīgais iespējamais veids, kā izjust savu eksistenci pasaulē, ir uzvert un izjust sevi kā autonomu, pašpārdzimu, atsevišķu indivīdu)

Metafiziskā ieslodzījuma atzišana – izpratne par iztēlē balstītu un eksistenciālu pieķeršanos realitātes, sevis, telpas un laika vienveidīgai izpratnei un pieredzei.

Šī kartogrāfija ievada trīs plašas telpas, no kurām GPI var runāt: vieglo reformu telpu, radikālo reformu telpu un pārreformu telpu. Vieglo reformu telpu galvenokārt var uzskatīt par vieglo GPI sinonīmu, savukārt radikālā reformu telpa satur tās kritiskās GPI pieejas, kas koncentrējas uz dažu, bet ne visu modernisma aspektu kritizēšanu (piemēram, kapitālisms, rasisms). Atšķirība starp vieglajām un radikālajām reformu telpām ir tāda, ka vieglajās reformu telpās nav jūtama vajadzība pēc (atkārtotas) izpētes par pašreizējo globālo problēmu cēloņiem. Tā kā mēs jau zinām visus pareizos jautājumus un visas pareizas atbildes (jo mūsu zināšanas ir universālas un vispārēji derīgas), mums vienkārši ir jāievieš nepieciešamās individuālās un institucionālās pārmaiņas, nemainot domāšanas veidu, kas tās apgādā ar informāciju. Šī pieeja rada visaugstāko (neizbēgamo) risku atkārtot tās pašas kļūdas, kuras tā mēģina atrisināt. Radikālo reformu telpu raksturo atzišana par nepieciešamību ne tikai mainīt mūsu izturēšanos un institūcijas, bet arī mainīt domāšanas veidu, kas tām piegādā informāciju. *Andreotti*

2. attēls. Māja, kuru uzcēla mūsdienīgums (*Andreotti et al., 2018*)

et al. (2015) ierosina, ka pieejas šajā telpā uzdod tos pašus jautājumus (kas tiek uzdoti vieglajā reformā), bet uz tiem sniedz atšķirīgas (sarežģītākas un labāk informētas) atbildes.

Pārreformu telpas ir tās kritiskās GPI pieejas (piemēram, dekoloniāla vai postkoloniālas), kuras ir balstītas uz modernitātes kritiku kā tādu. Modernitāti, ko šeit izmantojam, var plaši uzskatīt par analogu jēdzienam „mūsdienu sabiedrība” vai alternatīvi tam, ko mēs vienkārši saucam par „sistēmu”. Tomēr atšķirībā no „sistēmas”, kas parasti tiek saistīta ar noteiktu konfigurāciju sociālajās, politikajās un ekonomiskajās attiecībās, kā piemēram, globālo kapitālismu, modernitāte ir plašāks jēdziens/struktūra, no kuras kapitālisms ir tikai viena daļa vai aspekts. *Stein et al. (2017)* un *Andreotti et al. (2018)* izmanto metaforu par māju, kuru modernitāte uzbūvējusi, lai rakstītu par modernismu kā veidu, kādā būt, redzēt un saistīt pasauli, kas balstīta uz atdalāmības (starp cilvēku un dabu) pamata, dubultnesošām nācijās – valsts un apgaismības (humānisma) sienām un pārklātas ar globālā kapitālisma jumtu. Ņemiet vērā, ka ne visas modernitātes daļas/aspekti ir attēloti šajā kartogrāfijā.³

Varbūt no četrām identificējamajām strukturālajām modernitātes sastāvdaļām tikai globālā kapitālisma negatīvās sekas ir pievērsušas nedaudz lielāku plašās GPI kopienas uzmanību – galvenokārt saistībā ar pedagoģisko praksi, kas atklāj starptautiskajai tirdzniecībai raksturīgo strukturālo nevienlīdzību. Ļoti nedaudzas pieejas GPI praksei ir vērstas uz nacionālās valsts kā sociālās stabilitātes (un drošības) garantijas kritiku, jo tās nozīmē arī esošā tiesiskā regulējuma kritiku, kas definē personīgās, institucionālās un īpašumā balstītās attiecības. Varbūt nav grūti iedomāties, ka šādas ļoti politiski uzlādētas pieejas ne vienmēr tiks apstiprinātas, īpaši formālās izglītības kontekstā, kurā parasti atrodas GPI. Vēl mazāk GPI pieeju apšaubā apgaismības humānismu kā cementējošu elementu sociālajai kohēzijai, jo tas nozīmē laicīgā humānisma kritiku (parastā domāšana) un izaicina kartēziesu *cogito* principu (racionālisma apsvērumi) kā vienīgo taisnīguma un ētikas šķīrējtiesnesi. Šo jēdzienu apstrīdēšana galu galā izaicina plaši izplatīto pārliecību par to, ko mēs uzskatām par pareizu un nepareizu, labu un sliktu, labvēlīgu un ļaunu. Plašais šajos uzskatos tiks mums pamatīgi pārveidot mūsu sociālos pamatnolīgumus, iespējams

³ Lai iegūtu niansētāku analīzi, skatiet arī *The house modernity built mini-zine of the Gesturing Towards Decolonial Futures Collective (2018)*, kas pieejams vietnē: <https://decolonialfutures.net/project-type/pedagogical-experiments>

tos pārskatot. Tādējādi nevajadzētu būt pārsteigumam, ka GPI praktiski nav tādu pieeju (ārpus dažādiem pamatiedzīvotāju kontekstiem), kas izaicinātu pamatos esošo metafizisko plaisu starp cilvēkiem un (pārējo) dabu, jo tas prasītu atteikšanos no individuālā, autonomā un atsevišķā es, kas ir tā vienīgā veida pamatā, kurā mēs, šķiet, spējam iedomāties sevi kā eksistējošu.

Atkarībā no tā, cik lielā mērā mēs uzskatām, ka modernitātes solījumi (piemēram, par bezgalīgu ekonomisko izaugsmi un pieaugošu materiālo labklājību) ir salauzti un/vai labojami, bet joprojām vēl vēlami, mums būs tendence atrasties un runāt no dažādām emocionālām un diskusiju telpām. Piemēram, ja mēs uzskatām, ka modernitātes vienīgais stāsts par progresu, attīstību un cilvēka evolūciju joprojām ir derīgs stāsts (ar nelielām vai būtiskām nepilnībām), mums būs tendence iestāties par nelielām (vieglām) vai lielām (radikālām) korekcijām, kas mums palīdzētu tikt atpakaļ uz pareizā ceļa. Tas prasītu daudz atšķirīgāku rīcību nekā runāšana no (pārreformas) telpas, kas šo stāstu uzskata par salauztu (vai, iespējams, par nepatiesu jau pašā sākumā) un neatgūstamu, tomēr joprojām šūpojošos pār mums. Šajā pārreformu telpā parādās divi dažādi iespējamo stratēģiju komplekti. Pirmajā komplektā ietilpst mēģinājumi izstrādāt alternatīvas (ar garantijām) vai mēģinājumi uzlauzt un/vai pārņemt sistēmu tās norietā. Šis stratēģiju kopums rodas, aptverot (un sērojot) esošo solījumu sabrukumu. Otrajā komplektā, savukārt, ir iekļautas pilnīgi atšķirīgas stratēģijas, kas rodas no citiem eksistences veidiem, kuri nekad neuzskatīja modernisma solījumus par vēlamiem vai par tādiem, ar ko sākt.

Citiem vārdiem sakot, GPI pieejas, kas rodas no vieglās reformu telpas, neapšaubā mūsu normalizētos pieņēmumus vai zināšanas par pasauli; tā vietā problēmu risinājumi tiek pieņemti (lielākoties) kā jau zināmi, un mums

tie tikai jāisteno. GPI pieejas, kas nāk no radikālām reformu jomām, mēdz apšaubīt mūsu zināšanas par pasauli (epistēmiskās hegemonijas atzīšana) un koncentrēties uz ierosināto problēmu izpratnes un risinājumu kritiskiem novērtējumiem. Tās iestājas par dažādu perspektīvu daudz balsību (*multivocality*), parasti uzsverot tās, kuras nāk no marginalizētām kopienām un/vai Globālajiem Dienvidiem.

GPI pieejas, kuru izcelsme ir ārpus reformas esošām jomām, apšaubītu pieņēmumu, ka zināšanas ir pārmaiņu līdzeklis mūsu esības veidā. Tās drīzāk iebilst, ka esamības veida maiņa notiek pirms mūsu zināšanu veida būtisku izmaiņu iespējamības. Tas var notikt, apzinoties, ka tam, kas, mūsaprāt, ir iedomājams, vēlams un iespējams, ir raksturīgas robežas, kas izriet no lietu iepazīšanas veidu ierobežojumiem, vai arī kas var būt balstītas uz citiem (pamatiedzīvotāju) eksistences veidiem, kas rada dažādas kosmoloģijas.

Ja paralēli tam, kas notiek (starptautiskajā) politikas līmenī, mēs aplūkojam vieglo reformu, radikālo reformu un pārreformu esošo telpu kartogrāfiju, mēs varam novērot zināmu pārrāvumu. Kaut arī GPI teorijas (dažas) un prakses kļūst sarežģītākas un kritiskākas, politika (ņemot vērā UNESCO piemēru, bet arī pieaugošo OECD un neolibērālo GPI ideju laboratoriju ietekmi), šķiet, kļūst apolitiskāka un nekritiskāka un ved uz nesagraujošiem, bet pielāgojamiem un piedāvājamiem risinājumiem. Nesavienojamais konflikts starp mērogojamību un pedagoģisko dziļumu caurvij arī lielu daļu diskusiju starp GPI praktiķiem un aizstāvjiem. Nākamajā sadaļā tiek ņemtas vērā šīs bažas un izpētītas iespējas dažāda veida sarunām un partnerībām, kas varētu mums palīdzēt sarunāties pāri sadalošām līnijām, kuras šodien šķiet gandrīz nepārvaramas.

2. Partnerību veidošana GPI sektorā un ārpus tā

Izmantojot šī ziņojuma pirmās sadaļas piemēru par atšķirībām starp Māstrihtas un UNESCO definīcijām, šajā nodaļā piedāvāta analīze mācībām, kas gūtas no notiekošajām debatēm GPI jomā, analīzi, kas tālāk norāda uz nepieciešamību pēc atšķirīga veida diskusijām un partnerības veidošanas, īpaši starp dalībniekiem, kuriem ir būtiskas atšķirības izpratnē, pieņēmumos un priekšstatos par GPI.

Izceļot Māstrihtas ierosinājumu par to, ka mums ir „jāpamostas pasaules realitātei”, var viegli iedomāties samērā jocīgo UNESCO GPI pieejas aprakstu no Māstrihtas informētības perspektīvas. Raugoties no šādas perspektīvas, varētu apgalvot, ka UNESCO informēti „pilnvarotie apmācāmie” varētu pieņemt veikt savus uzdevumus kā aktīvi pilsoņi, vienlaikus guļot un nezinot par kontekstu un plūsmu daudzveidību, kurā viņi neizbēgami ir iesaistīti. No šejienes ātri varētu rasties skarbi argumenti, un tas tiešām tā notiek karstās konceptuālās/akadēmiskās un politiskās debatēs. Šādās debatēs otrās pieejas piekritēji potenciāli varētu uzskatīt pirmo pieeju gan kā elitāru, gan pazemojošu, jo to varētu uzskatīt par balstītu uz pieņēmumu, ka vairums cilvēku nezina par pasauli, kurā viņi dzīvo (un ir tāpēc dziļi vienaldzīgi) un ka ir tādi (globālie pedagogi), kas viņiem var pateikt, kāda patiesībā ir pasaule. Paredzamā reakcija no pirmās pieejas piekritējiem, savukārt, būs tāda, ka otrā pieeja izvirza vispirms rīcību pirms (dziļām) pārdomām un ka tā var izraisīt neinformētu uzvedību un praksi, kas, neskatoties uz potenciāli labajiem nodomiem, var novest pie vairāk kaitējuma nekā labuma.

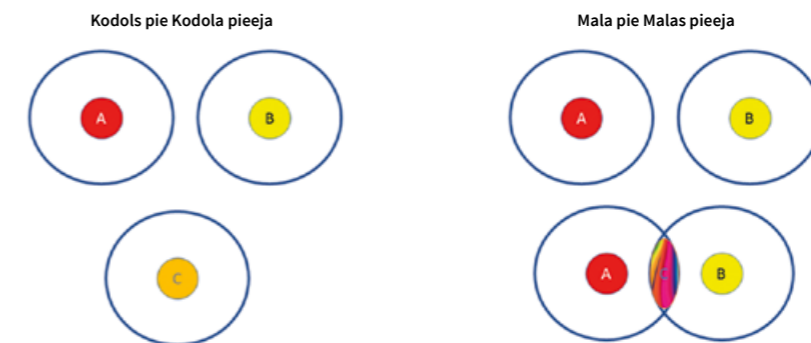
Satraucošā mācība, kas jāapgūst no šī grūti iedomājamā scenārija, ir tāda, ka atkarībā no tā, kā mēs runājam viens ar otru par to, kāda ir otra izpratne par GPI, mēs viegli varētu izveidot lielāku sadrumstalotību un nozaru dalījumu, kas mūs nekur neved. Gaidāmais grūtais uzdevums ir attīstīt saziņas un savstarpējās satikšanās veidus, kuros varētu ņemt vērā dažādu GPI pieeju/izpratnes priekšrocības un ierobežojumus – saistībā ar to, kāda veida uzdevumi ir jāveic un kādā kontekstā tās darbojas.

Bet, lai tas būtu iespējams, mums ir skaidri jāaplūko dažādas pieejamās pozīcijas, koncepcijas un izpratne, lai mēs varētu atzīt ne tikai to, ka mums visiem ir atšķirīga izcelsme, bet, ka, galvenais, mēs nekad nevienosimies par to, kā mums vajadzētu rīkoties, vai par to, kas ir GPI. Ņemot vērā dažādību jomā, kurai Māstrihtas/UNESCO piemērs ir tikai maza daļa, vienošanās panākšana (starp dažādām ieinteresētajām pusēm) nav jāuzskata par vienīgo iespējamo rīcības un partnerības veidošanas stratēģiju.

2.1. „Kodols pie Kodola” un „Mala pie Malas” pieejas partnerību veidošana

Panākt, lai cilvēki ar ļoti atšķirīgu izcelsmi par kaut ko vienojas (pamatprincipi) ir ļoti grūts un laikietilpīgs process, kuru noteikti zina visi, kas iesaistīti daudzpusējo sarunu un pārrunu procesā. Mācīšanās strādāt kopā, nepieprasot vienošanos un neskatoties uz atšķirībām, var būt daudz izaicinošāka (personīgi un institucionāli), taču tā var arī novest pie negaidītiem rezultātiem, kas šādu pieeju var padarīt laiku un resursu ziņā efektīvāku. Atšķirības šajās divās pieejās – uz vienprātību balstītā un bez vienprātības – ir vērojamas starpnozaru pētījumos, kuros tās sauc arī par atšķirīgām „Kodols pie Kodola” un „Mala pie Malas” pieejām.

Kodola pieejas pieprasa, lai mēs uzzinātu par pamatprincipiem un vienotos par tiem starp dažādiem iesaistītajiem partneriem. Lai arī šis process var radīt spēcīgu kopēju pamatu (kad kodoli ir ļoti līdzīgi), parasti pastāv risks, ka tas aprobežosies tikai ar tiem sadarbības veidiem, kas neapstrīd pamatpieņēmumu vienādību vai līdzību, uzskatus, normas un izpratni. „Kodols pie Kodola” sadarbība fundamentālās atšķirībās parasti nav iespējama, un „Kodols pie Kodola” sadarbība līdzīgos kontekstos ļoti reti rada kaut ko pilnīgi jaunu. „Mala pie Malas” pieejas nepieprasa vie-

3. attēls. „Kodols pie Kodola” un „Mala pie Malas” pieejas

noties par vieniem un tiem pašiem pamatprincipiem, bet prasa, lai mēs kopīgi apņemtos pildīt vienu un to pašu uzdevumu. Šīs pieejas risks ir tāds, ka neatzītas vai neizpētītas būtiskas atšķirības (vēlāk) var beigties ar kopējo projektu sabotāžu. Lai no tā izvairītos, ir ārkārtīgi svarīgi zināt par šīm pamata nesaskaņām – tāpēc ir ļoti noderīgi kartēt sākotnējās pozīcijas un piekrist, ka partnerības laikā mēs tās nekad nesaskaņojam. Atkarībā no atšķirību rakstura, kas pastāv starp iesaistītajiem partneriem, šāda pieeja, visticamāk, pārsniedz personiskā un institucionālā komforta robežas, taču tā var radīt rezultātus, kas nav iespējami „pamatsistēmas” ietvaros. Citādi sakot, „Mala pie Malas” partnerattiecības ir jomas, kur var notikt (iepriekš) neiespējami.

Atkarībā no iesaistīto pušu atšķirību dziļuma un līmeņa, „Mala pie Malas” pieejas rada risku izveidot partnerattiecības/sadarbību, kas cilvēkiem var likt justies, ka, piedaloties tajās, viņi izaicina savus galvenos pieņēmumus, uzskatus un piederību, kur nevēlas rast kompromisu. Šajā ziņā „Mala pie Malas” partnerattiecības prasa dziļāku sagatavošanos, un tās dažreiz nav piemērotas, ja cilvēkiem tiek prasīts pārvietoties ārpus viņu „izstiepšanās zonas”. Kā tādas šīs pieejas liek mums vairāk koncentrēties nevis uz to, ko vēlamies darīt, bet gan uz to, kas jādara. Atšķirībā no „Kodols pie Kodola” projektiem, tie nav vērsti uz partneriem (viņu vēlmēm), bet gan uz konkrēto uzdevumu.

2.2. Kāda varētu izskatīties GPI informēta „Mala pie Malas” pieeja partnerību veidošanā?

Acīmredzot viena no lielākajām mācībām, kas jāgūst no GPI pētījumiem, ir tā, ka lauks ir iezīmēts ar dažādu GPI izpratni un pieejām, kas ļoti atšķiras no izpratnes par problēmām, kuras jārisina (kritika), piedāvātajiem vai iedomātajiem risinājumiem (cerību horizonti) un veida, kā tos sasniegt. Turklāt varētu uzskatīt, ka daudzas no šīm atšķirīgajām pieejām atbalsta savstarpēji izslēdzošus priekšlikumus vai arī nosaka atšķirīgu prioritāšu rangus un izpratni par savstarpēji saistītiem jautājumiem. Izmantojot vieglo/radikālo/pārreformu kartēšanu, kas ieviesta ziņojuma pirmajā daļā, zemāk redzamā tabula izceļ dažas galvenās atšķirības starp šīm trim galvenajām pieeju grupām.

Ir svarīgi ņemt vērā, ka neatkarīgi no mūsu personiskās un institucionālās vides, mēs neatrodami vienā un tajā pašā telpā (viegļajā/radikālajā/pārī esošā) visos kontekstos, visos laikos un attiecībā uz visiem jautājumiem. Piemēram, organizācijas vai indivīdi, kuri spēcīgi (radikāli) kritizē izaugsmē pamatotu ekonomiku, daudziem no tiem ir maiga sistēmiskā rasisma, heteropatriarhijas, nacionālisma kritika un otrādi. Arī atkarībā no tā, kāda veida kontekstos mēs strādājam, mēs (taktiski, stratēģiski vai neapzināti) dažādos laikos varam pieņemt atšķirīgu nostāju. Varbūt mēs savā izglītības darbā varam būt kritiskāki, bet mūsu politikas konteksts mums ļauj tikai virzīties uz vieglo re-

SISTĒMAS ANALĪZE	MAIGĀ REFORMA (SISTĒMAS PAPLAŠINĀŠANA)	RADIKĀLĀ REFORMA (SISTĒMAS ATJAUNOŠANA)	PĀRREFORMA (SISTĒMU MAIŅA)
Pārmaiņu teorija	Maksimizējiet efektivitāti un lietderību esošām ekonomiskām, politiskām, izglītības institūcijām caur izmaiņām sabiedriskajā politikā un praksē	Dažādot pārstāvniecību (atstumtās grupas), pieeja esošajām ekonomiskajām, politiskajām, izglītības iestādēm caur kolektīvu rīcību	Neinvestējiet eksistencē, ko pasūta esošās ekonomiskās, politiskās un izglītības iestādes, apsveriet pārstāvības robežas
Cerību/ iespēju horizonts	Plāns/inženieris mūžīgajai esošo institūciju paplašināšanai un uzlabošanai, strādājot uz vienotu/ universālu stāstu par cilvēka attīstību	Padziļināt mūsu analīzi un izpratni, lai noteiktu, kādas izmaiņas varētu dot iespēju vairāk cilvēkiem tikt iekļautiem esošās sistēmas paplašinātajā versijā	Izveidot un uzturēt ētiku, kas balstīta taisnīgās attiecībās, cieņā, savstarpīgumā, solidaritātē, lai uzturētu tagadnes un nākamo paaudžu labklājību
Nosacījumi sarunai	Tie paši jautājumi, tās pašas atbildes	Tie paši jautājumi, dažādas atbildes	Dažādi jautājumi, dažādas atbildes
Izglītības pieeja	Nodrošināt sistēmas nepārtrauktību, nepārtrauktu progresu, un „universālo” patiesību/vērtību pārraidi	Mācieties no alternatīviem zināšanu veidiem, meklējot modeļus un ceļa kartes, kas var novest pie atšķirīgas nākotnes	Netīrs, kolektīvs mācīšanās/ nemācīšanās process, kas var novest pie dzīvotspējīgas, bet pagaidām vēl nenoteiktas un neiedomājamas nākotnes
Attīstības pieeja	Galvenā attīstība	Alternatīvas attīstības formas	Alternatīvas attīstībai
Sociālo pārmaiņu pieeja	Varoņdarbība („Heropreneurship”)	Kolektīva ietekme caur savstarpēji savienotiem tīkliem un sistēmisko domāšanu	Dziļa mācīšanās caur kolektīvu eksperimentēšanu, improvizāciju un refleksivitāti

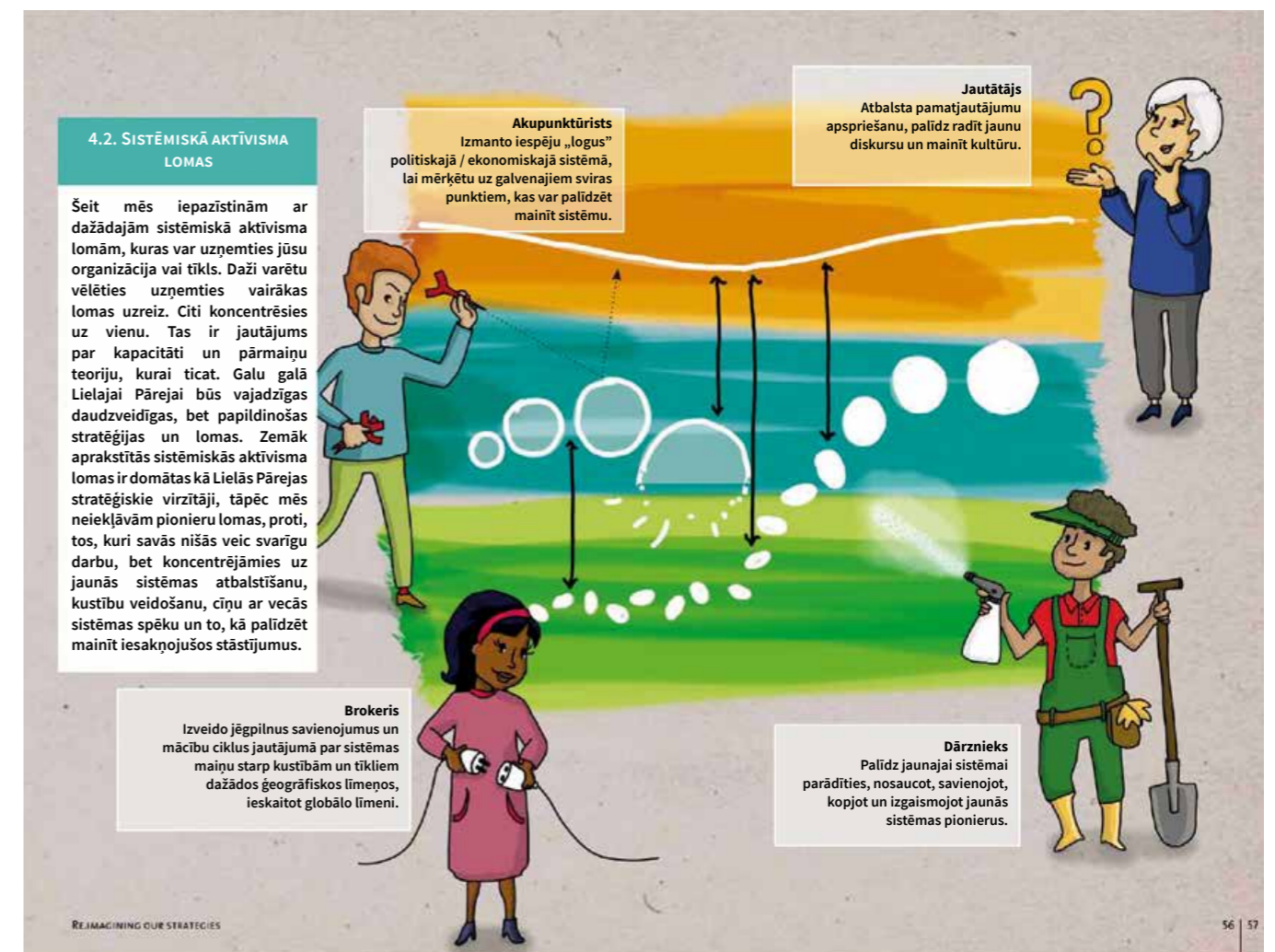
2. tabula. Parastie komplekti (Andreotti et al. 2018)

formu pieeju. Alternatīvi, mūsu aizstāvības prakse var būt radikāla (prasa dziļas sistēmiskas pārmaiņas), taču mūsu iekšējā institucionālā prakse var neatbalstīt mūsu ierosinājumu radikalitātei. Apzinoties to, iespējams, tas mums var palīdzēt arī atzīt šo trīs galveno pieeju ieguvumus un ierobežojumus. Kaut arī viena no iespējam saprast vieglo/radikālo/pāri esošo kartogrāfiju ir tā, ka tas nozīmē priekšstatu, ka mums vajadzētu pāriet (lineārā, progresīvā veidā) no vieglām uz radikālām un no radikālām uz pārreformu jomām, tas ne vienmēr ir nepieciešams. Šajā „starpstāvu” vai „starpelpu” laikmetā, kad vecās sistēmas mirst, bet jaunas vēl nav parādījušās, mums ir nepieciešami mūsu visu centieni strādāt kopā. Lai gan nav šaubu, ka pārreformu pieejām ir izšķiroša nozīme, izmēģinot jaunu, alternatīvu nākotni, svarīgas ir arī vieglo reformu un radikālo reformu pieejas, jo tās var mums palīdzēt mazināt pašreizējo un notiekošo kaitējumu, ko rada šī brīža neilgtspējīgās un ekspluatējošās sistēmas. Tās var palīdzēt pārreformu pieejām iegūt svarīgu laiku, lai strādātu pie „alternatīvu alternatīvām”, taču tām nevajadzētu dot cerību, ka tās spēs

pagarināt mūsu pašreizējo dzīves veidu uz visiem laikiem. Ja nekas cits, ir planētas robežas, kuras jāņem vērā. Atšķirīgā kartēšana, ko izstrādājusi *Smart CSOs Lab (Naberhaus & Sheppard 2015)*, piedāvā četras dažādas sistēmiskā aktīvismā lomas – akupunktūrists, jautātājs, brokeris un dārznieks. Katram no šiem dalībniekiem ir jāveic atšķirīgs uzdevums, bet, tikai kopīgi strādājot, viņi var panākt nepieciešamo sociālo transformāciju. Viņi visi ir neaizstājami, bet arī katrs pats par sevi ir nepietiekami. *Smart CSOs* (viedā pilsoniskā sabiedrība) izmaiņu modelis liek domāt, ka sistēmiskas izmaiņas notiek trīs dažādos, bet paralēlos līmeņos. Pirmkārt, kultūras līmenis (dzeltenā krāsā), kur mainās dominantās sabiedriskās vērtības un pasaules uzskati, iespējams, pārvirzās. Otrkārt, režīmu līmenis (zilā krāsā), kur atrodas dominējošās politiskās, ekonomiskās un sociālās institūcijas un kur rodas jaunas vai pārveidotas institūcijas. Un, treškārt, nišu līmenis, kurā pionieri eksperimentē ar idejām un jaunas sistēmas (-u) sākumu. Lai padarītu iespējamu (cieņīgu) veco sistēmu pabeigšanu un jaunu dzimšanu, mums jārada iesaistīša-

nās telpas, kur šie (un citi) dažādie dalībnieki var strādāt kopā, neapspiežot viens otru. Šādu telpu radīšana, iespējams, ir GPI-informēto pieeju uzdevums partnerību veidošanā. Bet, lai šādas telpas darbotos, tās, visticamāk, ir iespējamas, ja tās tiek informētas (un mitinātas) sarežģītu sistēmisko analīžu līmeņos, kas sniedz zināmu ieskatu par paredzamā uzdevuma lielumu, grūtībām un nepieciešamo izturību Atkal, izmantojot vieglo/radikālo/pārreformu pieeju valodu, mēs, visticamāk, nevarēsim sadarboties, izmantojot „Kodols pie Kodola” pieeju, jo kodols vēlas saglabāt sistēmu neskartu (vieglo reformu) un izstrādāt alternatīvas (pārformas), kas būtībā nav savietojami. Tāpēc, piemēram, mēs nevaram izlemt par radikālām (izglītojošām) alternatīvām, jo formālās izglītības sistēmām primāri ir jānodrošina sava izdzīvošana un tāda veida sabiedrības izdzīvošana, no kuras sistēma ir radusies, un nevis jārada

iespējas sevis pašu dekonstrukcijai. Tomēr, ja mēs koncentrējam uzmanību uz problēmām, par kurām nezinām, kā tās risināt ar esošajiem līdzekļiem (pieaugošais trauksmju, depresijas un paškaitējuma līmenis jauniešu vidū lielākajā daļā [Ziemeļu] sabiedrību varētu būt piemērs šādām problēmām), nevis uz tām problēmām, kuras, mūsaprāt, mums jau ir atrisinātas, tad mēs varam strādāt kopā neskatoties uz atšķirībām, paturot prātā, ka mums nav jāpiekrīt, bet mums ir jāzina, ka mēs tam nepiekrītam. Nākamā nodaļa iepazīstina ar secinājumiem, kas gūti, analizējot vairākus GPI-informētus vai uz GPI-attiecināmus partnerību, kustību un iniciatīvu gadījumus. Vairāki no tiem (*Ecoversities alianse, Leap Manifesto, EarthCARE tīkls*) sniedz piemērus par to, cik ļoti atšķirīgas kustības un organizācijas spēj sadarboties, risinot kopīgus jautājumus to daudzajās atšķirībās.

4. attēls. Sistēmiskā aktīvismā dažādās lomas (atveidots saskaņā ar CC 3.0 licenci no Naberhaus un Sheppard 2015, 56. lpp.)

3. GPI informētu partnerību, kustību un citu projektu gadījumu izpētes kartogrāfija

Tiešsaistes bibliotēkā „Bridge 47”, kas pievienota šim ziņojumam, ir ietverti vairāki piemēri (gadījumu izpēte) mēģinājumiem veidot partnerattiecības dažādos sabiedrības slāņos, starp organizācijām un iniciatīvām, kuras izvirza ļoti atšķirīgus pamatmērķus vai idejas, bet kas ir spējušas strādāt kopā pie jautājumiem un projektiem, kurus viņi atzina par tādiem, kas pārsniedz viņu īpašās intereses. Bibliotēkā ir arī individuālu (uz partnerībām nebalstītu) projektu piemēri, kas piedāvā oriģinālus vai novatoriskus veidus, kā konceptualizēt GPI vai piesaistīt īpašas auditorijas. Nākamajā lappusē sniegtā gadījumu izpētes kartogrāfija parāda šīs dažādās iniciatīvas, partnerības un projektus vieglajās, radikālajās un pārreformu telpās. Kartēšanas kritēriji atbilst vieglo, radikālo un pārreformu telpu koncepcijām, kā parādīts 2. tabulā. Tomēr kategorisku definīciju teorētiskā skaidrība reti kad (vai nekad) precīzi atspoguļojas reālās dzīves praksē. Tieši tāpēc zemāk redzamā kartogrāfija būtu jālasa vairāk kā aptuvena orientācijas spektru pārklāšanās, nevis kā trīs atšķirīgu, atsevišķu telpu karte.

Daudzi projekti tiek kartēti šajās pārklājošajās telpās (starp vieglajām un radikālajām vai starp radikālajām un pārreformu pieejām), daži – pa vidu starp divām telpām (*Uniterra*, *Global Footprint Network*), bet citi sakņojas vienā, bet arī pieskaras citai pieejai (*Our Canada Project*, *Swaraj* universitāte). Daži projekti šķērso pat trīs dažādas telpas (*Ecoversities Alliance*, *kampaņa There you go!*). Iemesls ir tas, ka, kā jau minēts iepriekš, organizācijām, kustībām un iniciatīvām bieži ir ļoti grūti un, domājams, neproduktīvi mēģināt panākt pilnīgu saskaņu starp vēlamo cerību horizontiem (mērķiem, uzdevumiem) un to, kas ir realizējams reālās dzīves darbā. Piemēram, kopīgs novērojums ir tas, ka projektus var balstīt uz diezgan radikālām esošās sistēmas kritikām, bet tie var atbalstīt tikai vieglus reformu priekšlikumus/risinājumus. *The Story of Stuff* projektu var uzskatīt par piemēru šādai nostājai.

Tā pamatā ir spēcīga globālā kapitālisma vides, sociālās, ekonomiskās un finansiālās neilgtspējības kritika, bet negatīvās ietekmes mazināšanai projekts piedāvā individuālu rīcību (pārtrauciet dzert ūdeni pudelēs, izvairieties no priekšmetiem, kuros izmanto mikroplastmasu) vai virzīt politisko darbību petīciju, ziedojumu un balsošanas kampaņu veidā. Šīs kampaņas (kas var būt diezgan veiksmīgas) var novērst dažus no problēmas simptomiem, bet ne tās saknes (ieguves rūpniecība, peļņas gūšana, bezgalīga uz izaugsmi balstīta ekonomika). Citi projekti, piemēram, *Ecoversities Alliance*, tiek kartēti visās trīs dažādajās telpās, jo tajos ir plašs partneru loks no ļoti atšķirīgas vides un ar ļoti atšķirīgām problēmu un turpmāko ceļu analīzēm.

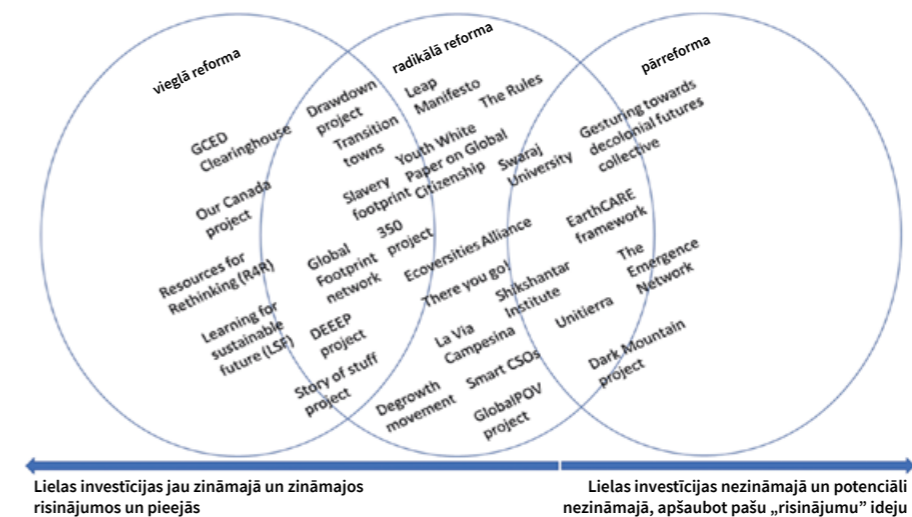
Kartējumā nav iekļauti visi bibliotēkā pieejamie resursi, jo lielā mērā ir izlaisti viena dokumenta resursi (piemēram, dažādi rīku kopumi un politikas dokumenti), izņemot gadījumus, kad procesi, kas tos radīja, bija saistīti arī ar novatoriskiem partnerību veidošanas ceļiem (piemēram, Kanādas Jaunatnes Baltā grāmata par globālo pilsonību vai „*Leap Manifesto*”). Turklāt, tā kā bibliotēka laika gaitā, iespējams, turpinās augt, datu bāzei tiks pievienoti jauni projekti. Tāpēc šajā tekstā ietvertais kartējums nebūtu jāuzskata par galīgu, bet drīzāk par momentuzņēmumu tam, kas bija pieejams šī ziņojuma sagatavošanas brīdī. Turklāt, lai gan kartējuma pamatā bija pieejamo dokumentu padziļināta analīze par šiem projektiem un iniciatīvām, iespējams, ka citi pētnieki dažus (vai daudzus) no tiem varētu pozicionēt citādi. Kartēšanas procesa mērķis nebija panākt objektīvu pieejamo gadījumu atspoguļojumu, jo uz visām kartēm nemainīgi attiecas kartes veidošanas priekšstati, kategoriskie ietvari un pieņēmumi, lai gan ir pieliktas ievērojamas pūles, lai nodrošinātu augstu šī atspoguļojuma uzticamības pakāpi. Tā vietā, lai pieprasītu neitralitāti vai objektivitāti, kas abi ir ļoti apstrīdami pieņēmumi, šeit parādītā kartogrāfija ir performatīva, un

tās mērķis ir dot iespēju dziļākām un, cerams, niansētākām sarunām.

Kartogrāfijā tiek kartētas 28 dažādas ar GPI saistītas vai GPI iedvesmotas iniciatīvas, projekti un partnerības, kuras var atrast Bridge 47 tiešsaistes bibliotēkā. Ņemot vērā to, ka pasaulē ir desmitiem tūkstošu vietējo, nacionālo un starptautisko projektu, kuri risina dažādus globālus jautājumus dažādos iesaistīšanās līmeņos, šeit izveidotā kartogrāfija var piedāvāt tikai nelielu momentuzņēmumu visu šo iniciatīvu un kustību dažādajā spektrā. Šis momentuzņēmums ir iekrāsots arī citos veidos, jo tas neietver kustības, iniciatīvas vai projektus, kuriem nav tīmekļa vietnes angļu valodā vai kuriem vispār nav tīmekļa vietnes. Lai arī lielākajai daļai mūsdienu GPI iniciatīvām un projektiem (īpaši tiem, kas rodas formālās izglītības kontekstā) ir ļoti lokāla vai individuāla pieeja, kas balstīta uz globālām (sociālām, vides) izmaiņām, tomēr pastāv arī ievērojams skaits tādu, kas iestājas par sistemātiskām vai strukturālām izmaiņām, īpaši valstu kontekstā, un mazāks skaits tādu, kas mēģina sasniegt auditoriju vai veidot partnerattiecības, kas pārsniedz nacionālās valsts robežas.

No tiem, kas iekļauti iepriekšminētajā kartē, tikai dažus varētu uzskatīt par galvenokārt vietējiem projektiem (piemēram, *Transition towns* iniciatīva, *Unitierra*, *Our Canada* projekts), taču pat šie projekti ir daļa no plašākiem tīkliem, kas ievērojami pārsniedz vietējo kontekstu, un tie visi parādījušies, reaģējot uz plašākiem, globāliem

jautājumiem. Iespējams, ka *Transition towns* (pārejas pilsētas) ir sākušās no Totnes pilsētas Lielbritānijā, taču mūsdienās tas ir tīkls, kurā darbojas vairāk nekā 1400 kopienu no visas pasaules. *Oaxacan* un jaunas *Unitierras* tagad ir parādījušās citās Ziemeļamerikas daļās. Un, lai gan *Our Canada* projekts ietver simtiem vietējo projektu, ko vada skolas, tie ir arī savienoti caur plašāku valsts mēroga tīklu. Joprojām svarīga ir lokalitāte (vai izcelsme) (sk. Svarīgo Pielikumu zemāk). Ja mums vajadzētu pārlikt diagrammēto projektu sadalījumu uz pasaules kartes, ātri parādītos skaidri redzams attēls. Kamēr visi vieglie vai vieglie/radikālie projekti parādījās Globālo Ziemeļu valstīs, ievērojams vairākums radikālu vai radikālu/pārreformu iniciatīvu bija vērojamas Globālo Dienvidu valstīs vai, ja arī atradās Ziemeļos, tad ar ievērojamu biedru skaitu no Dienvidiem vai tiem, kas tiek uzskatīti par „Dienvidiem Ziemeļos”. Atkal šī kartogrāfija nav jāuzskata par reprezentatīvu, taču šis novērojums dod zināmu nozīmi apgalvojumam, ka tā saucamajām „Dienvidu balsīm” ir ļoti liela loma Ziemeļu/Rietumu GPI kontekstā. Tiem, kuri meklē iedvesmu no kritiskākām orientācijām, globālais kompass acīmredzami norāda Dienvidu virzienā. Iespējams, tam ir daudz iemeslu, taču viens no acīmredzamākajiem ir saistīts ar globālās strukturālās nevienlīdzības, netaisnības un eksploatācijas seku nevienmērīgo sadalījumu, ko daudz tiešāk izjūt vairums Dienvidu daļā dzīvojošo, it īpaši cilvēki, kas dzīvo dažādās atstumtās vai nenormatīvās kopienās.

5. attēls. Ar GPI saistītu vai GPI iedvesmotu iniciatīvu, projektu un partnerību kartogrāfija

Salīdzinošā analīze, kurā pārbaudīts kartēto iniciatīvu, kustību un projektu saturs, mērķi, iesaistīšanās veidi, ārējie konteksti un mērķi, sniedza vairākus novērojumus, kurus var (vai vajadzētu) ņemt vērā, izstrādājot GPI aizstāvības stratēģijas, iesaistoties jaunās partnerībās vai izpētot veidus, kā padziļināt esošo praksi vai meklēt jaunas, novatoriskas pieejas, lai iesaistītos GPI. Šie apsvērumi ir parādīti zemāk.

GALVENIE SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI:

1) Milzīga un neatgriezeniska dažādība un atšķirības tajā, ko var uzskatīt par ar GPI saistītas prakses mērķiem, ambīcijām un metodēm (ko darīt, kā to darīt, kāpēc un kam to darīt), ir redzama ne tikai pasaules mērogā, bet arī reģionālā vai nacionālā kontekstā. Nav un visdrīzāk nevajadzētu būt vispārējai vienprātībai par to, kas ir GPI. Mēģinājumi radīt vai uzspiest šādu vienprātību ārpus stingri noteiktiem stratēģiskiem mērķiem (uz vietas kontekstualizētas stratēģijas, partnerības līgumi) vienmēr novestu pie tā, ka tiek izdzēsta vispārpieņemtā, tomēr neapšaubāmi visvērtīgākā un vērtīgākā pieeja GPI. Jebkuriem mēģinājumiem definēt, kas ir GPI, ir jāņem vērā daudz lielāks potenciāls par to, kas GPI varētu būt, kas vienmēr ir pakļauts riskam, ka tā tiek padarīta nesalāsāma vai atstumta, pieņemot jebkuru uzspiestu definīciju.

2) GPI „globālo prasmju un kompetenču” izpratne, kuru veicina tādas organizācijas kā OECD (2018), Pasaules Banka (2011), Āzijas Sabiedrība (*Mansilla un Jackson 2011*) un zināmā mērā UNESCO (2014), ir vērsta uz izglītojamo sagatavošanu nākamajām darba vietām globalizētajā, bezgalīgajā, uz izaugsmi balstītajā ekonomikā, veicina izvairīšanos. Pieaugot korporatīvo un valdības ieinteresēto pušu spiedienam saskaņot GPI praksi ar pasaules tirgus prasībām veidā, kas globāli standartizētu GPI darbības rādītājus (ar *PISA* standartu reformu), šāda izvairīšanās, iespējams, padziļināsies, un GPI var zaudēt lielāko daļu no tās kritiskā un pārveidojošā potenciāla, īpaši formālās izglītības kontekstā.

3) Standartizētu GPI darbības rādītāju un mērīšanas rīku izstrādei, domājams, ir jēga kvantitatīvā izteiksmē, taču kvalitatīvā ziņā tā ir ļoti problemātiska. Piemēram, ir noderīgi zināt, cik daudz skolotāju vai citu multiplikatoru dažādos gados saņēma apmācību par GPI un kādi resursi bija nepieciešami šādu apmācību organizēšanai, lai radītu argumentus ilgtspējīgam vai palielinātam finansējumam. Tomēr standartizētu satura indikatoru

(piemēram, paplašinātu *PISA* testu) piemērošana var būt ārkārtīgi kaitīga laukam, jo – tikai jau iepriekš noteikta satura atkārtošana tiks uzskatīta par vērtīgu un būtisku. Tas nenozīmē, ka būtu jāizvairās veikt konkrētam kursam vai apmācībai specifisku vērtējumu – tieši otrādi, tas ievērojami var uzlabot prakses kvalitāti, taču šādus kontekstiem atbilstošus novērtēšanas protokolus nevajadzētu vispārināt un piemērot pāri visam. Līdzīgas bažas pauda dalībnieki starptautiskā pētījumā par GPI uzraudzību, kas tika veikts DEEEP projekta ietvaros (*Fricke et al. 2015*).

4) (Kritiskās) pārdomu un iesaistes dziļums par GPI, šķiet, lielā mērā ir pretrunā ar individuālo iniciatīvu un projektu mērogu. Ja mēs atbalstām projektus un iniciatīvas, kuras ir informētas par GPI, bet kuru mērķi un uzdevumi nav galvenokārt pedagoģiski (piemēram, dažādas interešu aizstāvības un izpratnes veicināšanas kampaņas), mēs varam izmantot šos plašos GPI projektus ar ļoti augstu līdzdalības līmeni un resursiem, piemēram, *Our Canada* projekts, *GCED* informācijas centrs vai *Resources for Rethinking* (Resursi pārdomāšanai), kuri visi pieder vieglo reformu ievirzēm vai atrodas uz robežas starp vieglajām un radikālajām pieejām, piemēram, projekts *Story of Stuff*. No otras puses, projekti, kas virza GPI praksi uz robežu starp radikālām un pārreformu pieejām, piemēram, *Gesturing Towards Decolonial Futures* kolektīva darbs, *Emergence Network* un *The Dark Mountain* projekts un ar to saistītais Home university, ir ievērojami mazāka mēroga projekti, ko vada nedaudz praktizētāju, un tie ir fokusēti uz ilgākiem, intensīviem semināriem vai mācību rekolekcijām un braucieniem, kas koncentrējas uz pieaugušajiem izglītojamajiem ārpus formālās izglītības konteksta. Koncentrēšanās uz pieaugušajiem izglītojamajiem un neformālās izglītības telpām tos atšķir arī no vispārpieņemtām GPI pieejām, kas, galvenokārt, ir vērstas uz skolu bērniem un jauniešiem.

5) Šķiet, ka pastāv raksturīga neatbilstība vai vismaz nav redzama tieša saikne starp sistēmiskās kritikas dziļumu un ierosināto risinājumu/reakciju vai to sasniegšanas ceļu radikālisma līmeni. To, iespējams, vislabāk var redzēt dažās iniciatīvās, kas darbojas ar ilgtspējības vai ar klimata izmaiņām saistītos projektos (*Drawdown* projekts, 350 projekts, *Global Footprint Network* projekts). Nav šaubu, ka bažas par nākotni ir balstītas uz labi dokumentētiem pētījumiem (par globālo sasilšanu, sugu izmiršanu, resursu patēriņu utt.), kas vienmēr norāda uz

dziļām pārmaiņām Zemes biosfērā, kas ir gan neatgriezeniskas, gan neizbēgamas (planēta neatdzīsīs, un mēs varam tikai spekulēt, cik ļoti tā sakarsīs). Tomēr projektu ierosinātie seku mazināšanas pasākumi lielā mērā ir balstīti uz tehnoloģiskiem risinājumiem (paaugstināta energoefektivitāte, pāreja uz atjaunojamiem enerģijas avotiem, izmaiņas lauksaimnieciskajā ražošanā un zemes pārvaldībā), kas būtiski (vai vispār) neizaicina ieguves, izaugsmes ekonomiku, kas mūs noveda pie pašreizējās situācijas. Ņemot vērā, ka saskaņā ar jaunākajiem pētījumiem (IPCC 2018) mums ir tikai 12 gadi, lai samazinātu pasaules oglekļa emisijas par 45%, lai temperatūras pieaugumu uzturētu zem 1,5C, to vienkārši nav iespējams sasniegt ar tīri tehnoloģiskiem līdzekļiem pašreizējā politiskajā un ekonomiskajā kontekstā, kā arī mūsu patērētājsabiedrībā pastāvošajās vēlmju struktūrās (*Bendell 2018, Wackernagel & Rees 1997*). Šis piemērs rada nopietnas problēmas parastajām GPI izmaiņu teorijām, kuras liek domāt, ka zināšanu izmaiņas rada izmaiņas izpratnē, kas ved pie izmaiņām uzvedībā. Ņemot vērā, ka šodien mēs patiešām vairs nevaram teikt, ka mēs nezinām pietiekami daudz par klimata pārmaiņu cēloņiem un sekām, un arī šķiet, ka mums nav patiesas intereses vai vēlēšanās novērst mūsu pašu iznīcināšanu, šis paradokss būtu jāpadara redzams ar ilgtspējību saistītos GPI pasākumos. Nevis nolūkā radīt „darbojošos risinājumus”, iespējams, šādu risinājumu nav, bet gan tāpēc, lai mēs varētu arī pārorientēt savu uzmanību uz pielāgošanos atšķirīgai nākotnei, nevis tikai nepārtraukti mēģināt paplašināt savu tagadni tik tālu uz priekšu, cik vien mēs varam. Citiem vārdiem sakot, tas iezīmētu atšķirību starp darbību no vieglas/radikālas reformu telpas un no pārreformu telpas. Šai pārorientācijai ir potenciāls atvērt atšķirīgas pieejas GPI un arī atšķirīgas diskusijas par to, ko GPI vajadzētu sasniegt. Liekas, ka impulss, kas nāk no klimata pārmaiņu pētniecības kopienas un to pavadošā politiskā strupceļa, rada iespējas, kur varētu sākties šādas diskusijas.

6) Iniciatīvām, kuras izriet no ļoti atšķirīgu grupu sadarbības (atšķirībā no tām, kas aprakstītas iepriekš 5. punktā), ir lielāks potenciāls panākt kompleksu izpratni

un ierosināt visaptverošākus veidus ceļam uz priekšu. *Leap* manifesta sanāksme, kas pulcēja tādas atšķirīgas grupas kā *First Nations* līderus un arodbiedrību pārstāvjus, kas pārstāv naftas darbiniekus, vides organizācijas un aktivistus, dažādas NVO, pārtikas taisnīguma, cīņas pret nabadzību un ticības organizācijas, kā arī mājokļu, bēgļu un imigrantu tiesību aktivistus, galu galā beidzās ar noteiktas politiskas prasības un ievirzes izstrādi (manifestu), kas attiecas uz daudziem problēmaspektiem saistībā ar atteikšanos no fosilā kurināmā. Manifestā ir ņemta vērā Kanādas sabiedrības strukturālā nevienlīdzība, tas cenšas mazināt negatīvo slogu uz tiem, kurus varētu nelabvēlīgi ietekmēt atteikšanās no fosilā kurināmā (degvielas rūpniecības darbinieki), ierosina radikālas politikas, kas nepaļaujas izmaksu novirzīšanai citur (viņu devīze: ja jūs nevēlētos to savā pagalmā, tad tā neder nevienam viņa sētā), apzinās globālo politisko arēnu (starptautiskās tirdzniecības darījumi), un ierosina realizējamu, liela mēroga sabiedrisko projektu sarakstu, kuriem būtu būtiska ietekme uz oglekļa emisiju

samazināšanu. Lai gan, visticamāk, nav reāli iedomāties, ka kāda esoša valdība atbalstītu *Leap* manifestā izvirzītās prasības. Dokuments un process, kas ved uz dokumenta izveidi, var sniegt vērtīgu ieskatu par iespējamo kopdarbu telpā grupās ar šķietami pretrunīgām interesēm, kad individuālās darba kārtības ir izklīdētas un cilvēki tā vietā koncentrējas uz kopīgas nākotnes izaicinājumiem. Plānojot dokumentu, neapšaubāmi nozīmīgs šajā stāstā ir uzsvars, kas tika likts uz pamatiedzīvotāju kopienu un citu atstumto grupu vajadzību prioritāti. Mācīšanās tieši no tiem, kuri dzīvo sabiedrības malienē, nav nekas tāds, kas bieži notiek GPI sektorā, bet tas noteikti ir kaut kas, kas jāņem vērā, plānojot attīstīt jaunas partnerības un novatorisku izglītības praksi.

7) Netika atrasti projekti, kurus varētu uzskatīt par pierīgiem vienīgi pārreformu jomām, lai gan var uzskatīt, ka daži no tiem atrodas telpā starp radikālām un pārreformu ievirzēm. Noteiktā veidā tas ir loģiski, jo jaunas sistēmas un jauni esamības un zināšanu veidi nevar pilnībā parādīties, kamēr vecās sistēmas vēl ir savā vietā. Kamēr mēs esam tāda veida racionalitātes vienkāršotā loģikā,

Neapšaubāmi nozīmīgs šajā stāstā ir uzsvars, kas, plānojot dokumentu, tika likts uz pamatiedzīvotāju kopienu un citu atstumto grupu vajadzību prioritāti

kurā mēs lielākoties esam socializējušies, mēs nevaram darboties nezināšanas un neapzināšanās telpās, vismaz ne tādā veidā, kas būtu skaidrs (kuram būtu jēga) domnējošajās paradigmās. Viss, ko var ierosināt (pagaidām), ir žesti, lai eksperimentētu ar to, ko mēs (pašlaik vai pastāvīgi) nevaram zināt. Tiklīdz „risinājumi” kļūst stingri artikulēti, tiem ir liela varbūtība atkārtot tāda paša veida problemātiskos, vēsturiski pārmantotos esības un domāšanas modeļus, kurus tie mēģina dekonstruēt vai aizstāt (sk. *Andreotti et al. 2015; 2018*). Darbības/prakses formulēšanai ārpus reformu telpas būtu nepieciešama pilnīgi jauna valoda, un ir apšaubāms, vai šādu valodu

var izveidot tagad, jo tā izaicinātu pārāk daudz aspektu tajā, ko mēs uzskatām par „veselo saprātu”.

Nākamā sadaļa balstās uz mācībām no 1. līdz 3. sadaļai un piedāvā dažādu veidu stāstījumu piemērus par GPI, kurus var izmantot dažādu mērķauditoriju iesaistīšanai. Paturot prātā atšķirīgo pieredzi un institucionālo (vai profesionālo) vidi, katra atspoguļotā stāstījuma mērķis ir runāt par GPI vispārēji pieejamos veidos, kas nemazina (pārāk daudz) nepieciešamību pēc dziļām strukturālām/sistēmiskām pārvērtībām.

4. Ārējie tulkojumi – kā runāt par GPI ar citām auditorijām

Šajā sadaļā sniegts trīs dažādu stāstījumu kopums trim dažādām mērķa grupām (valdības/politikas veidotāji, partnerības/organizācijas un pilsoņu līdzdalība/individīdi), kuras izvirza GPI argumentus, pamatojoties uz trim jautājumiem, uz kuriem tika lūgts atbildēt:

- 1) *Kāds ir ieguvums no GPI mūsu sabiedrībai?*
- 2) *Kāda ir GPI ietekme uz mūsu sabiedrību?*
- 3) *Kāpēc mēs uzskatām, ka GPI ir atbilde uz globālām problēmām?*

Zemāk sniegtie stāstījumi mēģina piedāvāt GPI argumentus un vienlaikus iestājas par nepieciešamību koncentrēties uz kritiski informētu GPI, kas virza gan diskusijas, gan pedagoģisko praksi no vienkāršotas (vieglas) problēmu izpratnes un risinājumiem, kurus dažādas pētniecības disciplīnas apstiprinājušas kā problemātiskas. Nevienā no zemāk aprakstītajiem stāstījumiem netiek izmantoti GPI galvenie (neoliberālie) argumenti, kuri koncentrējas uz „globālo prasmju un kompetenču” attīstību konkurētspējai globalizētajā darba tirgū. Tā vietā šie stāstījumi cenšas ieviest pēc iespējas kritiskāku vai radikālāku GPI konceptualizāciju diskusiju kontekstā ar šīm dažādajām mērķa grupām. Tā kā valstu un vietējie konteksti ir atšķirīgi, ir grūti iedomāties, ka šos stāstījumus varētu izmantot, tos nepielāgojot, taču, cerams, ka tie var sniegt noderīgu ieskatu par to, kā runāt vai aizstāvēt GPI veidos, kuri sarežģītību nevēlas aizvietot ar pieņemamību/pieejamību. Pirmie divi stāstījumi (valdības/politikas veidotājiem un partnerībām/institūcijām) tiek pasniegti kā atsevišķi stāstījumi, savukārt pēdējais (individīdiem) stāstījums tiek sniegts divās versijās: a) kā „vieglās reformas” versija tiem, kuri vēl nav pazīstami ar GPI un b) kā „radikālais/pārreformas” variants tiem, kas jau ir zaudējuši ilūzijas/vīlušies, uzturot „*status quo*”, kā arī tiem, kuri GPI jomā ir ilgāk un jau ir pieņēmuši kritisku nostāju pret to.

4.1. Stāstījums valdībām un politikas veidotājiem:

Mūsdienu pasaule saskaras ar daudziem, iepriekš nepieredzētiem izaicinājumiem, kuru dēļ gan pašreizējai, gan nākamām paaudzēm būs nepieciešams mācīties dinamiski pielāgoties mainīgajām realitātēm, kuras rada klimata izmaiņas, vides degradācija, palielinātas migrācijas plūsmas, sabiedrības novecošanās (it īpaši Ziemeļos), pasaules finanšu tirgu lielā nepastāvība un straujās pārmaiņas tehnoloģijās un preču un pakalpojumu ražošanā, ko izraisa arvien augstāks automatizācijas līmenis. Visi šie un daudzi citi nenosauktie faktori kopā liek mums izpētīt jaunus, inovatīvus veidus, kā pārveidot un pārstrukturēt savu sabiedrību tā, lai, saskaroties ar lielām likstām un neskaidrībām, palīdzētu mums attīstīties un labi dzīvot.

KĀDS MŪSU SABIEDRĪBĀM IR IEGUVUMS NO GPI?

Globālā pilsoniskā izglītība jeb GPI var palīdzēt izglītojamajiem labāk izprast pasauli, kurā mēs dzīvojam, sarežģītās realitātes, kā arī vēsturiskās tendences, kuras mūs šajās realitātēs ievada. Ja mēs vēlamies saglabāt cerību ietekmēt daudzskaitlīgo globālo izaicinājumu cēloņus un sekas, kā arī to savstarpējo saistību saskaņotā, saprātīgā veidā, nevis tikai ļaut tiem ietekmēt mūs, ir nepieciešams daudz augstāks vispārējās informētības līmenis. Veicinot sistēmisku un kritiski refleksīvu domāšanu, GPI var palīdzēt izglītojamajiem izveidot tik nepieciešamo „plašāku ainu”. Uzzinot par nozīmīgām sarežģītām parādībām, kas parāda virspusē parasti neredzamos savienojumus starp šķietami atšķirīgajām parādībām (piemēram, klimata pārmaiņām un palielinātu migrāciju) un dekonstruējot daudzas normalizētās, vēsturiski pārmantotās, bet vairs nedzīvotspējīgās gaidas, GPI var palīdzēt sabiedrībai labāk risināt pieaugošo spriedzi

sociālajā struktūrā, kas rodas no konfliktiem starp dažādu grupu nesavienojamajiem un bieži vien nereālajiem pieprasījumiem un cerībām. GPI var novērst cilvēkus no virspusējas un pārāk vienkāršotas analīzes un palīdzēt viņiem radošā veidā pieņemt atšķirības sabiedrībā un starp dažādām sabiedrībām.

KĀDA IR GPI IETEKME UZ MŪSU SABIEDRĪBĀM?

GPI var pieņemt dažādas formas un veidus, un katrā mācīšanās vidē GPI, iespējams, tiek saprasta un praktizēta nedaudz citādi. Tajās valstīs, kur GPI ir senas tradīcijas kā daļai no izglītības sistēmas (dažreiz ar atšķirīgu nosaukumu) un kur zinātniskie pētījumi ir cieši saistīti ar izglītības praksi, ir iespējams novērot plaša mēroga ietekmi daudzajām aktivitātēm, projektiem un sadarbībai, ko iesākuši globāli (un lokāli) iesaistīti/informēti izglītojamie (un viņu skolotāji). Tā kā GPI vienkārši nav iespējams nošķirt no citiem veidiem, kā cilvēki mācās no pasaules un par to, tad tiešo ietekmi GPI ieviešanai skolu programmās ir grūti pierādīt. Ir arī grūti izsekot, kā GPI ietekmē visas sabiedrībā notiekošās izmaiņas, jo tās veido daudz dažādu (ārēju un iekšēju) faktoru. Tomēr līdz šim veiktie pētījumi ir parādījuši GPI ietekmi uz iesaistīto izglītojamo izpratni un vēlmēm, kā arī ārkārtīgi plašo projektu spektru, kas saistīti ar dažādiem globāliem jautājumiem un kurus uzsākuši aktīvi, globāli informēti izglītojamie/pilsoņi. Apsverot pārsteidzošo jauninājumu līmeni videi draudzīgajās tehnoloģijās un veidos, kā samazināt mūsu ekoloģisko nospiedumu, ir loģiski domāt, ka neviens no tiem nebūtu parādījies, ja tajos iesaistītie nebūtu mēģinājuši reaģēt uz vismaz dažiem vides krīzes aspektiem, ar kuriem mēs saskaramies. Bieži paliek neizpētīts, kur un kā viņi par šiem krīzes aspektiem uzzināja un kas viņus motivēja kļūt aktīviem, taču mēs droši zinām, ka kaut kas viņu rīcību iedvesmoja.

KĀPĒC MĒS TICAM, KA GPI IR ATBILDE GLOBĀLĀM PROBLĒMĀM?

GPI, iespējams, nav atbilde uz visiem globālajiem izaicinājumiem, maģiskas zāles visām kaitēm, taču tā noteikti ir viena no reālām iespējām mūsu sabiedrībai risināt šīs problēmas inovatīvā, prātīgā, cieņpilnā, kolektīvā, radošā, pašrefleksīvi un labi informētā veidā. Lai mums kā sabiedrībai būtu iespēja šādos veidos iesaistīties izaicinājumos, pirms tie sasniedz saasināšanās punktu, kas nebūs izturams, ir absolūti nepieciešams palielināt pašreizējās vispārējās GPI izglītības pieredzes dziļumu (īpaši formālās izglītības kontekstā), kā arī palielināt

iesaistīto skaitu, īpaši koncentrējoties uz pieaugušajiem izglītojamajiem, prioritāti piešķirot skolotājiem un skolotāju pedagogiem. Dziļuma ziņā tas nozīmē attīstīt pedagoģisko praksi, kas ir saistīta ne tikai ar mācību procesa kognitīvo, bet arī ar iedarbīgo, attiecību un eksistenciālo dimensiju, kas var sagatavot izglītojamos rīkoties ar grūtām, personiski traucējošām un neērtām zināšanām – prasmi, kas šajos neskaidrajos laikos ir ļoti nepieciešama, bet kas (formālajā) izglītības procesā tiek lielā mērā atstāta bez ievērības. GPI nav tikai jauniešu sagatavošana kļūt par aktīviem rītdienas pilsoņiem, tā ir par savstarpējo saistību: par mums visiem, kuriem ātri jāiemācās apgūt pasaule, kurā mēs dzīvojam, par mūsu attiecībām ar pasauli, par kaitīgiem modeļiem, kā mēs šos modeļus attīstījām un kā mēs varam iemācīties attīstīt dažādus kopīgus uzplaukuma veidus neparedzamai un neskaidrai nākotnei.

4.2. Stāstījums partnerībām (institūcijām): pilsoniskās sabiedrības organizācijas, uzņēmumi, valdības institūcijas (policija, militārā pārvalde)

Mēs ieejam mūsu kopīgās vēstures periodā, kurā esošie risinājumi kolektīvajām problēmām sāk izrādīties neveiksmīgi. Klimata pārmaiņas, atkarība no fosilā kurināmā, ekonomiskā nestabilitāte, taupība, pieaugošā nevienlīdzība, populisma pieaugums un masveida/piespiedu migrācija liek mums dziļi pārdomāt, kā mēs turpināsim dzīvot uz mūsu kopīgās planētas. Paaugstinātā spriedze, ko mēs jau varam novērot savās sabiedrībās (pieaugošais naidīgums starp dažādām sociālajām grupām, nedrošība un paaugstināts satraukums par neskaidru nākotni īpaši jauniešu vidū), ir simboliska reakcija, kas raksturo laika posmus „starplaikā”, kur esošās sociālās kārtības mainās un jaunās vēl nav skaidri formulētas.

KĀDS IR IEGUVUMS NO GPI MŪSU SABIEDRĪBĀM?

Globālā pilsoniskā izglītība jeb GPI var palīdzēt labāk izprast sarežģītos jautājumus mūsu tik ļoti savstarpēji saistītajā pasaulē, lai mēs varētu sākt veidot labāk informētas un pilnīgākas atbildes uz vēl nepieredzētajiem mūsdienu izaicinājumiem, piemēram, neatgriezenisku vides degradāciju un klimata izmaiņām, palielinātu

migrācijas plūsmu un ekonomisko integrāciju, pieaugošo globālo nevienlīdzību un nabadzību, jauniem izaicinājumiem ūdens un pārtikas nekaitīgumam, paaugstinātu trauksmes, depresijas un paškaitējuma līmeni, kā arī paaugstinātu naidīgumu pret mazākumtautību grupām. GPI var arī palīdzēt mums izpētīt vēsturiskās plūsmas un tendences, kas noveda mūs pie pašreizējās situācijas, lai mēs varētu sākt izstrādāt pieejas un atbildes, kas šīs vēsturiskās tendences neatkārtos, bet palīdz mums radīt dzīvotspējīgāku un elastīgāku nākotni. Lai arī tradicionāli GPI ir atradusi savu vietu lielākoties formālās izglītības sistēmā vai dažādu NVO un jauniešu organizāciju izglītojošās aktivitātēs, pieaugošā pārmaiņu neprognozējamība gan mūsu sabiedrībā, gan mūsu vidē liek domāt par nepieciešamību attīstīt partnerības, kas sniedzas tālāk par šiem tradicionālajiem apstākļiem. Tikai strādājot kopā daudzās nozarēs un disciplīnās, mēs varam cerēt reaģēt uz šīm straujajām izmaiņām daudz apņēmīgāk un, iespējams, savlaicīgi.

KĀDA IR GPI IETEKME UZ MŪSU SABIEDRĪBĀM?

GPI – informētie projekti, kas atrodami visā pasaulē, piedāvā atbilžu piemērus vietējiem apstākļiem atbilstoši reaģēšanai uz globālām problēmām, šo atbilžu tiešā ietekme ir redzama dažādās ilgtspējīgās iniciatīvās, „zaļajās” tehnoloģijās un praksēs, kā arī attīstoties produktu cikliem un jaunām vietēji integrētām ekonomikām ar zemu CO₂ emisiju līmeni. GPI – informētā prakse ir ietekmējusi arī jaunu sociālās un kultūras integrācijas projektu attīstību, kas ir efektīvi un jutīgi pret dažādu sociālo grupu vajadzībām un realitāti. Labākajiem no šiem projektiem pat izdodas integrēt gan sociālos, gan ekonomiskos, kā arī vides un kultūras aspektus. Plašāka, globālā mēroga GPI analīze veicina tādu iniciatīvu un pieeju, politikas ietvaru un praktisku (tehnoloģisku un organizatorisku) piemēru attīstību, kuri var pievērsties vairākiem globālo problēmu aspektiem, kurus mēs cenšamies risināt.

KĀPĒC MĒS TICAM, KA GPI IR ATBILDE UZ GLOBĀLIEM IZAICINĀJUMIEM?

Neatkarīgi no tā, cik labi informētas un pilnīgas, nepastāv perfektas atbildes un ideāli risinājumi nevienam no globālajiem izaicinājumiem, jo tie vienkārši ir pārāk sarežģīti, lai tos risinātu tikai ar politikas ietvaru, tehnoloģiskiem līdzekļiem vai izglītības centieniem. Šo izaicinājumu sarežģītībai ir jāizstrādā daudzpusīgas

pieejas, kas caurstrāvo daudzus sabiedrības slāņus un mazina risku, ka viens jautājums netiek atrisināts par otra saasināšanās cenu, piemēram, palielinot nodarbinātības iespējas uz ilgtspējas rēķina vai dažu individu sociālās drošības palielināšana uz citu izslēgšanas rēķina. Daudzi no šiem paradoksiem un nepatīkšanām nav pilnībā atrisināmi, bet mēs varam iemācīties mazināt visneproduktīvākās un nevēlamākās sekas. Lai tas būtu iespējams, mums vajadzīga saskaņota un labi informēta sadarbība, iesaistot daudzus sabiedrības segmentus. GPI var sniegt konceptuālus norādījumus šādas sadarbības ietvaru izstrādei.

4.3. Stāstījums par pilsoņu (individu) iesaisti: jaunieši, profesionāļi, seniori, imigranti, minoritātes, aktīvisti:

a) Ievada stāstījums GPI jaunpieņacējiem (vieglā reformu telpa)

Tā kā sabiedrība ir kļuvusi individualizētāka/atomizētāka un tehnoloģijas ir būtiski mainījušas komunikāciju un attiecības, arvien retāk cilvēki atrod vietu ārpus „atbalss istabām” (*echo-chambers*), kur vietējos un globālos jautājumus var risināt saprātīgā, jutīgā, sociālā un sociāli atbildīgā veidā. GPI var dot iespēju cilvēkiem bez izmisuma pārvietoties globālo izaicinājumu sarežģītībā, izstrādāt kritiskas analīzes, kas savieno globālās sistēmas ar vietējo kontekstu, pieredzēt savstarpējas saistības sajūtu un strādāt kopā veidos, kas nākotnē paver dažādas līdzaspastāvēšanas iespējas.

b) Sarežģītāks stāstījums tiem, kas jau uzdod grūtus jautājumus (radikālā/pārreformu telpa)

Mēs dzīvojam pasaulē, kurā salauztās attiecības starp cilvēkiem un planētu sāk nopietni ietekmēt mūsu izredzes uz ilgtermiņa izdzīvošanu. 20. gadsimts pārstāvēja unikālu periodu cilvēces vēsturē, kad mūsu spējas pārveidot un ietekmēt apkārtējo vidi palielinājās pāri visam, kas iepriekš tika uzskatīts par iespējamu. Kaut arī tehnoloģiskie sasniegumi, straujā rūpnieciskā rūpniecība un automatizācija deva ievērojamus materiālus un citus ieguvumus dažiem pasaules kopienas locekļiem, jo īpaši globālo Ziemeļu valstīm, šīs „attīstības” izmaksas galvenokārt tika pārceltas uz dabu un Dienvidu kopienām. Kamēr Ziemeļi baudīja relatīvas ekonomiskās

un sociālās stabilitātes periodu, citu pasaules daļu rūpes bija piegādāt dabas resursus, lētu darbaspēku un dažādus nodokļus un vides „drošos patvērumus”, kas nodrošināja labklājības un stabilitātes iespēju Ziemeļu sabiedrības vidusslānim. Lai arī dominējošā kultūras produkcija saistībā ar konkrētiem politiskiem un ekonomiskiem mērķiem bija veiksmīga, tas noveda pie pieaugošajām vēlmēm pēc „rietumu dzīvesstila” visā pasaulē – tagad šīs fantāzijas viltus solījumi kļūst redzami. Ņemot vērā planētas nestspējas robežas, mēs esam sasnieguši punktu, kurā esam spiesti atzīt faktu, ka pasaule nespēj uzturēt patēriņa un atkritumu rašanās līmeni, kas izriet no tāda dzīvesveida, kuru mēs dzīvojam. Tāpat arī labklājības līmenis, kuru izbauda privilēģētā globālā minoritāte, nekad nav bijis iespējams, kādam citam par to nemaksājot augstu cenu. Mēs (tie, kuri varam atļauties) ne tikai ņemam no tiem, kurus uzskatām par „tāliem”, bet arī nopietni apdraudam mūsu bērnu, mazbērnu nākotni. Kādā brīdī neatkarīgi no mūsu cerībām un vēlmēm tas būs jāpārtrauc. Šķiet, ka mūsu kolektīvais uzdevums šajā gadsimtā ir (strauji) palēnināt vilcienu, kas saucas „sadedzināt pasauli dažu labā”, vilcienu, kas mūs atveda, apturēt to un mainīt to ar pēc iespējas mazāk ievainojumiem un negadījumiem.

KĀDS IR GPI IEGUVUMS MŪSU SABIEDRĪBĀM?

a) GPI jaunpienācējiem (vieglā reformu telpa)

GPI var palīdzēt sabiedrībām attīstīt labāk informētas un noturīgākas atbildes uz daudzveidīgajiem (vides, sociālajiem, ekonomiskajiem un citiem) izaicinājumiem, kas saistīti ar aizvien neparedzamāku nākotni. Apvienojot dažādu, īpaši atstumtu sociālo grupu balsis un perspektīvas, GPI var palīdzēt mazināt pārpratumus un aizspriedumus, kas bieži vien liedz iespēju veidot radošu sadarbību. GPI arī uzlabo sociālo noturību un piesaisti, piedāvājot instrumentus sarežģītas (sistēmiskas) analīzes izstrādei, veicinot aktīvu iesaistīšanos kopīgos (sociālos, vides) jautājumos un attīstot pedagogiju, kas pēta mūsu kolektīvās labklājības ilgtermiņa vajadzības.

b) Tiem, kuri jau uzdod grūtus jautājumus (radikālā/pārreformu telpa)

GPI piedāvā vienu no iespējamiem un savstarpēji saistītiem ceļiem, lai uzzinātu par mūsu sabiedrības vēsturiskajām tendencēm un trajektorijām, kas noveda mūs pie pašreizējās situācijas, un kuru ietekme turpināsies arī nākotnē. Kritiskā GPI var palīdzēt mums saprast, kā privilēģijas un vara ietekmēja vienota sociālā progresā stāsta izveidošanu (lielpilsētu individuālistu patēriņa sabiedrība), kas ierobežo mūsu līdzāspastāvēšanas spējas nestabilā un ierobežotā planētā. GPI var arī palīdzēt

mums saprast, kā mediji, izglītības sistēmas un pat mūsu ikdienas mijiedarbība palīdz šo stāstu apstiprināt un uzturēt, kaitējot gan mums pašiem, gan visiem apkārtējiem, cilvēkiem un tiem, kas nav cilvēki. Pastāvošie konflikti, slēptās vardarbības un netaisnības, kas ļāva parādīties tā saucamajām mūsdienu sabiedrībām, kļūst arvien pamanāmākas, jo spriedze sabiedrībās palielinās, kad privilēģijas un tiesības uz to, kas tiek uztverts kā „normāla dzīve” (stabila nodarbinātība, sociālā un veselības drošība, aizsardzība pret „ārvalstu”

konkurenci utt.), sāk mazināties. GPI mums var palīdzēt izpētīt, kā daudzslāņaino privilēģiju izmaksu novirzīšana uz āru ir ietekmējusi sociālo struktūru dezintegrāciju, un kā mēs varbūt spējam no jauna saust mūsu sabiedrību kopā tādos veidos, kas nav atkarīgi no nepārtrauktām kaitīgām, vardarbīgām un netaisnīgām attiecībām, kas ir patiesi draudi mūsu kolektīvajai eksistencei.

KĀDA IR GPI IETEKME UZ MŪSU SABIEDRĪBĀM?

a) GPI jaunpienācējiem (vieglā reformu telpa)

GPI tradicionāli tiek saistīta ar darbībām, kas attiecas uz globāliem jautājumiem un formālās izglītības sistēmas perspektīvām. Tā tiek asociēta arī ar daudzu NVO un citu uz jauniešiem orientētu organizāciju darbu. Tiek uzskatīts, ka to veido daudzas savstarpēji saistītas tēmas un pieejas, piemēram, vides izglītība, starpkultūru izglītība, miera izglītība, (ilgtspējīgas) attīstības izglītība, kritiskā (medijpratības) lietotprasme un daudzas citas. Pētījumu rezultāti liecina, ka šīs aktivitātes palielina dalībnieku izpratni par globāliem jautājumiem, palīdz viņiem attīstīt dziļāku un sarežģītāku izpratni un iedvesmo viņus

iesaistīties dažādās iniciatīvās, lai uzlabotu apstākļus vietējā un/vai globālā mērogā.

b) Tiem, kuri jau uzdod grūtus jautājumus (radikālā/pārreformu telpa)

Kaut arī formālās izglītības uzstādījumi piedāvā iespēju GPI integrācijai, tie piedāvā mazāk vietas tāda veida GPI, kura uzdod grūtākus, kritiskākus un potenciāli satraucošus jautājumus. Lai arī integrējošās GPI pieejas var veicināt plašāku vispārēju izpratni par aktuālajiem globālajiem jautājumiem, tām bieži trūkst niansētākas kritiskas (vēsturiskas un politiskas) analīzes, kā arī tās neizpēta sarežģīto internalizēto (iemiesoto) pārmaiņu šķēršļu reljefu, lai mainītu to, ar ko grūti sasaistīties. Lai varētu izpētīt dziļākos mūsu globālo pinekļu un grūtību līmeņus, daži GPI praktiķi un organizācijas galvenokārt koncentrējas uz pieaugušo izglītojamajiem (augstākajā izglītībā) vai uz neformālās izglītības kontekstu, kur ir mazāk sistēmisku ierobežojumu, kas dziļi mācīšanos padara iespējamu. GPI var palīdzēt mums attīstīt nepieciešamo izturību, elastību un skaidrību, koncentrējoties uz dziļu un sarežģītu mācīšanos, kas paredz ne tikai kognitīvo, bet arī emocionālo, attiecību un eksistenciālo līmeņu iesaisti, lai samierinātos ar daudzajām mūsu pagātnes kolektīvajām kļūdām, kā arī ar nezināmās nākotnes pieaugušo neparedzamību.

KĀPĒC MĒS TICAM, KA GPI IR ATBILDE UZ GLOBĀLIEM IZAICINĀJUMIEM?

a) GPI jaunpienācējiem (vieglā reformu telpa)

Daži no lielākajiem izaicinājumiem, darbojoties ar kādu no liela mēroga/globāliem jautājumiem, ir saistīti ar tiem raksturīgo sarežģītību un savstarpējo atkarību. Neatkarīgi no tā, vai mēs meklējam jaunas pieejas, kā tikt galā ar klimata pārmaiņām, pieaugušo migrāciju, ekonomisko nestabilitāti, sociālo netaisnību, negodīgiem tirdzniecības noteikumiem vai jebkurām citām globālām problēmām, GPI var palīdzēt mums izstrādāt labāk informētas stratēģijas un darbības, kuras ņem vērā šo

sarežģītību un saistību un kuras var būt gan efektīvākas, gan mazāk (neapzināti) kaitīgas. Sperot soli tālāk, GPI var palīdzēt mums saprast arī mūsu pašreizējo sociālās organizācijas modeļu pamatā esošos raksturīgos un neatrisināmos paradoksus (piemēram, bezgalīga ekonomiskā izaugsme uz fiziski ierobežotas planētas), kas var mūs iedvesmot izpētīt un eksperimentēt ar radikāli atšķirīgām izpratnēm un novatoriskām pieejām, kas pat esošajā kontekstā var pārsniegt to, kas tiek uzskatīts par iespējamu (ja tas acīmredzami nav ilgtspējīgs).

b) Tiem, kuri jau uzdod grūtus jautājumus (radikālā/pārreformu telpa)

GPI prakse, kas var pārsniegt aprakstošos–recepšu došanas (problēmu risināšanas) pedagoģiskos ietvarus, kas šodien pārstāv lielāko daļu izglītības centienu, var mums ne tikai palielināt zināšanas par pasauli un tās sarežģītību, bet arī atbrīvoties no daudziem problemātiskajiem un neizpētītajiem normalizētajiem pieņēmumiem, nostādņām, attieksmēm un emocionālajiem ieguldījumiem, kas ir raksturīgi mūsu pasaules sociālajai uzbūvei. Kritiska un pašrefleksīva GPI var mums palīdzēt saskatīt ne tikai universālistiskās zināšanu idejas (ticību vienai vienotai patiesībai), bet arī redzēt pāri normalizētiem pieņēmumiem un tam, ko mēs šobrīd uzskatām par vēlamu, vērtīgu un iespējamu. Tā var palīdzēt mums iedomāties un radīt dažādas pasaules, nevis (tikai) uzlabot zināšanas un izpratni, bet galvenokārt pārorientēt mūsu vēlmes, kļiedēt savas projekcijas un palīdzēt mums no jauna izprast saikni ar pasauli un vienam ar otru, ko ir iznīcinājis lielpilsētu patērētāja individuālisms. Nekas no tā nenozīmē, ka GPI vai ar GPI saistīta prakse mums palīdzēs novērst lielās krīzes (piemēram, vides sabrukumu), jo „panākumi” šajos aspektos ir atkarīgi no pārāk daudziem citiem faktoriem, taču tas, ko GPI var dot, ir palīdzība mums atrast kolektīvus ceļus šajā grūtajā laikā, kas, protams, mūs vedīs tādos ceļojumos, kuri neatkārtos tāda paša veida kļūdas, kuras mēs, šķiet, tiecamies atkārtot.

Svarīgais pielikums: GPI, kas rodas no augstas un zemas intensitātes cīņām

Ir svarīgi saprast, kāpēc daži GPI stāstījumi ir skaidrāki un pieņemamāki nekā citi, īpaši Eiropas kontekstā. Šim nolūkam varētu būt svarīgi nošķirt kustības un iniciatīvas, kas rodas no “zemas intensitātes” cīņām, un tās, kas rodas no “augstas intensitātes” cīņām. Termins “zemas intensitātes cīņas” attiecas uz kustībām un iniciatīvām, kuras vada cilvēki, kurus tieši neapdraud pašreizējā strukturālā vardarbība un nevienlīdzība, savukārt termins “augstas intensitātes cīņas” apzīmē kustības un iniciatīvas, kuras vada tie, kuri piedzīvo strukturālas vardarbības un netaisnības katru dienu un personīgi. Piedāvāto programmu radikālisms biežāk ir saistīts ar sistēmas reformas vai pārstrukturēšanas paredzamo steidzamību, kas, savukārt, ir atkarīga no tā, kur cilvēki atrodas globālās izmantošanas hierarhiskajā struktūrā. Citiem vārdiem sakot, jo augstāks ir privilēģiju līmenis (globālā izteiksmē) un līmenis, lai kāds uzturētu eksistenci pašreizējā sistēmā, jo mazāka ir vajadzība pēc dziļām un strukturālām pārmaiņām. Tomēr šis nostājas var mainīties, ja mēs spējam saprast (vai izjust), ka mūsu daudzkārtējās privilēģijas vienlaikus ir arī mūsu lielāko zaudējumu avoti. Tomēr GPI ir ārkārtīgi maz pieeju, kas faktiski mudina izglītojamos iemīesot šāda veida izpratni, un, iespējams, ir vēl grūtāk atrast šīs pieejas formālās izglītības kontekstā. Tas ir slikti ekonomikai.

Ir vēl viena būtiska atšķirība, kas jāņem vērā starp GPI darbībām un projektiem, kas rodas no zemas un augstas intensitātes cīņām. Zemas intensitātes cīņu gadījumos cīņa norit gan par īstermiņa, gan par ilgtermiņa mērķiem, mērķi un pat mērķauditorija bieži mainās atkarībā no tajā brīdī populārajām tēmām vai aktuālās politiskās dienaskārtības. Tas var būt īpaši redzams plašākā ES kontekstā, kur gan skolas, gan NVO bieži ir spiestas pievērsieties jebkuram izsludinātam „Eiropas gadam”, ja viņi vēlas, lai viņu GPI aktivitātes tiktu finansētas no konkurētspējīgiem sabiedriskiem

avotiem (uzaicinājumi iesniegt priekšlikumus). Tiem, kuri nesen ienākuši nozarē, iespējams, ir dota atelpa 2016. un 2017. gadā, kad ES nebija noteikusi īpašas gada darba kārtības, bet 2018. gads tika nosaukts par ES „kultūras mantojuma gadu”, savukārt, iepriekšējie piemēri ietver gadus ar prioritātēm „attīstība” (2015), „pilsoņi” (2013–2014), „aktīva novecošanās”(2012), „brīvprātīgais darbs” (2011), „nabadzības un sociālās atstumtības izskaušana” (2010), „radošums un inovācijas” (2009) un „starpkultūru dialogs” (2008). Daloties ar politikas un izglītības dienaskārtībām, ko noteikušas augstākās institūcijas, tas var dot īstermiņa ieguvumus, piemēram, pastiprināt vai pat nepieciešamības gadījumā padziļināt ar attīstību saistītās sabiedriskās debates, kā tas bija 2015. gadā, vai kopīgi koncentrēties uz rasisma mazināšanas centieniem un dažādu iesaistīto pušu aizspriedumiem (2008. gadā). Tomēr šis nestabilās alianses parasti ir īslaicīgas, un to apšaubāmos ieguvumus nomaina pastāvīga vispārīgu interešu paviršība un iesaiste, kas pazūd, kad nākamais vispārīgais temats aizstāj iepriekšējo. Tas nenozīmē, ka nav organizāciju vai personu, kuras nav apņēmušās padziļināt savu praksi GPI specifiskās jomās vai jautājumos plašākā ES kontekstā, tādu, protams, ir daudz, taču ir svarīgi atzīmēt, ka atkarībā no strukturālās saistības līmeņa ar nosacīti pieejamiem resursiem, iespējams, būs mazāk dziļa un sarežģīta iesaistīšanās kontekstā, kurā gan tēmas, gan cilvēki rotē bieži, nekā tajos kontekstos, kur to nav. Atšķirība starp zemas un augstas intensitātes cīņām ir tāda, ka augstas intensitātes cīņās, kurām salīdzinājumā ar zemas intensitātes cīņām faktiski bieži tiek piešķirti nepietiekoši resursi, cilvēki nemēdz izvēlēties savas cīņas (vai tēmas), kā arī viņi ne vienmēr (vai vispār) gūst labumu no valdības dienaskārtības ievērošanas. Tā vietā viņi dzīvo caur tām ilgstošus laika periodus, bieži vien tādos veidos, kurus varētu uzskatīt par neiespējamiem,

vai vismaz pārāk personiski un institucionāli izaicinošiem no zemas intensitātes kontekstu viedokļa. Tādu iniciatīvu darbs kā, piemēram, *Unitierra* (Zemes mātes universitāte), kas ir cieši saistīts ar lauku apvidus kustību *Zapatista*, vietējiem nemieriem pret valsts vardarbību Meksikas dienvidu daļā, vai *Via Campesina*, kas pievienojas mazo īpašnieku un lauksaimnieku no 81 pasaules valstīm cīņām pret korporatīvo varu, zemes sagrābšanu un atsavināšanu – tos var uzskatīt par kustību piemēriem, kas radušies no augstas intensitātes cīņām. Abas šīs iniciatīvas parādījās tiešā veidā, reaģējot uz vardarbību dažādās valstīs un (galvenokārt) Globālo Dienvidu lauku apgabalos, vardarbību, kas pastāv mūsdienās, un abas šīs misijas paliek nepārspētas cīņās ar neolibērālā kapitālisma brīvā tirgus ekonomikas, vardarbības pret sievietēm un pamatiedzīvotājiem negatīvo ietekmi jau gandrīz 25 gadus. GPI darba kārtības un pedagoģijas, kas izriet no šo kopienu dzīvās pieredzes, varētu būt kaut kas tāds, ko, visticamāk, varētu uzskatīt par neiedomājamu lielākās daļas Eiropas GPI cīņās, kuras ir ar zemu intensitāti.

Atsauces

Ahmed, S. (2012). On being included: Racism and diversity in institutional life. Durham: Duke University Press.

Andreotti, V. (2006): Soft versus critical global citizenship education. In: *Policy and Practice: A Development Education Review*, 3, 40-51. Available at: <https://www.developmenteeducationreview.com/sites/default/files/article-pdfs/andreotti%20focus%204.pdf> (Accessed 12. 12. 2018).

Andreotti, V. (2011). The political economy of global citizenship education. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3-4), 307-310.

Andreotti, V., Stein, S., Ahenakew, C., & Hunt, D. (2015). Mapping interpretations of decolonization in the context of higher education. *Decolonization: Indigeneity, Education & Society*, 4(1), 21-40. Available at: <http://representing-education.gertrudecotton.info/wp-content/uploads/2016/08/andreotti-stein-ahenakew-hunt-decolonization.pdf> (Accessed 12. 12. 2018).

Andreotti, V., Stein, S., Sutherland, A., Pashby, K., Suša, R., & Amsler, S. (2018). Mobilising different conversations about global justice in education: toward alternative futures in uncertain times. *Policy & Practice: A Development Education Review*, 26, 9-41. Available at: <https://www.developmenteeducationreview.com/issue/issue-26/mobilising-different-conversations-about-global-justice-education-toward-alternative> (Accessed 12. 12. 2018).

Bendell, J. (2018) Deep Adaptation: A Map for Navigating Climate Tragedy. IFLAS Occasional Paper 2. Available at: <http://www.lifeworth.com/deepadaptation.pdf> (Accessed 12. 12. 2018).

Buonfino, A. (2004). Between unity and plurality: the politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe. *New Political Science*, 26(1), 23-49.

Europe-wide Global Education Congress (2002) European Strategy Framework For Improving and Increasing Global Education in Europe to the Year 2015. The „Maastricht Global Education Declaration”. Available at: <https://rm.coe.int/168070e540> (Accessed 12. 12. 2018).

Forghani-Arani, N., Hartmeyer, H., O'Loughlin, E., & Wegimont, L. (Eds.). (2013). *Global Education in Europe: Policy, practice and theoretical challenges*. Muenster: Waxmann Verlag.

Fricke, H. J., Gathercole, C., & Skinner, A. (2015). Monitoring education for global citizenship: A contribution to debate. Brussels: DEEEP. Available at: https://globolog.net/files/downloads/downloads-globales-lernen/deeep4_qualityimpact_report_2014_web1.pdf. (Accessed 12. 12. 2018).

GENE (2017) The State of Global Education in Europe 2017. Available at: <https://gene.eu/wp-content/uploads/State-of-Global-Education-2017-low-res.pdf> (Accessed 12. 12. 2018).

Hartmeyer, H., & Wegimont, L. (Eds.). (2016). *Global Education in Europe Revisited: Strategies and Structures. Policy, Practice and Challenges*. Muenster: Waxmann Verlag.

Hicks, D. (2003). Thirty years of global education: A reminder of key principles and precedents. *Educational review*, 55(3), 265-275.

Ibrahim, M. (2005). The Securitization of Migration: A Racial Discourse. *International migration*, 43(5), 163-187.

IPCC (2018) *Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty. Summary for policy-makers*. Geneva: IPCC. Available at: https://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf (Accessed 12. 12. 2018).

Jefferess, D. (2008). Global citizenship and the cultural politics of benevolence. *Critical Literacy: Theories and Practices*, 2(1), 27-36.

Mannion, G., Biesta, G., Priestley, M., & Ross, H. (2011). The global dimension in education and education for global citizenship: Genealogy and critique. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3-4), 443-456.

Mansilla, V. B., & Jackson, A. (2011). Educating for global competence: Preparing our youth to engage the world. Council of Chief State School Officers' EdSteps Initiative & Asia Society Partnership for Global Learning. Available at: <https://asiasociety.org/files/book-globalcompetence.pdf> (Accessed 12. 12. 2018)

Naberhaus, M. & Sheppard, A. (2015). *Re.Imagining Activism: A practical guide for the Great Transition*. Brussels: Smart CSOs Lab / Michael Naberhaus. Available at: <http://www.smart-csos.org/tools-publications/toolkit-for-civil-society-activists> (Accessed 12. 12. 2018).

OECD (2018) *Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework*. Available at: <http://www.oecd.org/pisa/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf> (Accessed 12. 12. 2018).

Pashby, K. (2011). Cultivating global citizens: Planting new seeds or pruning the perennials? Looking for the citizen-subject in global citizenship education theory. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3-4), 427-442.

Peters, M. A., Britton, A., & Blee, H. (Eds.). (2008). *Global citizenship education*. Rotterdam: Sense Publishers.

Shirazi, R. (2017). When schooling becomes a tactic of security: Educating to counter „extremism”. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*, 11(1), 2-5.

Stein, S., Hunt, D., Suša, R., & Andreotti, V. (2017). The educational challenge of unravelling the fantasies of ontological security. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*, 11(2), 69-79.

Wackernagel, M., & Rees, W. E. (1997). Perceptual and structural barriers to investing in natural capital: Economics from an ecological footprint perspective. *Ecological economics*, 20(1), 3-24.

The World Bank (2011) *Learning for All. Investing in People's Knowledge and Skills to Promote Development*. World Bank Group Education Strategy 2020. New York: World Bank Group. Available at: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/27790/649590WP0REPLA00WB0EdStrategy_Final.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Accessed 12. 12. 2018).

UNESCO (2014) *Global Citizenship Education: Preparing Learners for the Challenges of the 21st Century*. Paris: UNESCO. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000227729> (Accessed 12. 12. 2018).

UNESCO (n. d.) *What is global citizenship education?* Available at: <https://en.unesco.org/themes/gced/definition> (Accessed 12. 12. 2018).

Žižek, S. (2008). Tolerance as an ideological category. *Critical Inquiry*, 34(4), 660-682.

BRIDGE 47

www.bridge47.org

Bridge 47 vadošais partneris:
Fingo ry (Somija).

Bridge 47 Partneru konsorcijs sastāv no 15 partneriem

Bridge 47 partneris Latvijā:
Izglītības iniciatīvu centrs

www.iic.lv

Šis dokuments ir izveidots ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu.
Par šī dokumenta saturu atbild tikai 15 projekta partneri, un tas nekādā veidā
neatspoguļo Eiropas Savienības oficiālo viedokli.